

Amasya Merkez İlçe, Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş Köyleri ile Yassıçal ve Ziyaret Beldeleri Etnobotanik Envanteri 2005

Arzu CANSARAN* / Ömer Faruk KAYA**

ANAHTAR SÖZCÜKLER / KEYWORDS

Karadeniz Bölgesi, Amasya, etnobotanik, yararlı bitkiler, zararlı bitkiler, gıda, tıbbi bitkiler, yakacak, yem, el sanatları

Black Sea Region, Amasya, ethnobotany, useful plants, harmful plants, food, medicinal plants, combustibles, draw handicrafts

ÖZET/ SUMMARY

Amasya merkez ilçe, Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş köyleri; Yassıçal ve Ziyaret beldelerinde halkın değişik alanlardaki bitki bilgisini belirlemeye yönelik etnobotanik çalışmaları, Eylül 2004 - Mart 2006 tarihleri arasında Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) ve Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) destekleriyle sürdürülmüştür. 2 kişilik bir ekip aralıklı olarak toplam 30 gün (20 gün köylerde ve beldelerde, 10 gün merkez ilçede) çalışılmış, 50 kaynak kişi ile görüşülmüş, 350 bitki örneği toplanmıştır. Bu örneklerden 12'si Türkiye'ye endemik olmak üzere toplam 257 takson belirlenmiştir. Özellikle gıda bitkileri ile tıbbi bitkiler arasında bazı örtüşen türler olmakla birlikte 127 gıda, 93 ilaç, 12 yakacak, 16 yem, 60 el sanatları alanındaki kullanımın yanı sıra 49 bitki türünün de farklı alanlarda ya-

The aim of the ethnobotany research carried out between September 2004 and March 2006 was to determine the population's use of plants for various purposes in Amasya (Amasya city, Bağlarüstü, Boğaköy and Vermiş villages; Yassıçal and Ziyaret towns) with the support of the the Scientific and Technological Research Council of Turkey (TÜBİTAK) and Turkish Academy of Sciences (TÜBA). A team of 2 worked periodically for total of 30 days (20 days in villages and towns, 10 days in Amasya city). During this period 50 local people were interviewed and 350 plant samples were collected. 12 of them endemic to Turkey, representing a total of 257 taxa. There were some overlapping uses (especially between food and medicinal plants) 127 plants species being used for

* Yrd. Doç. Dr. Arzu CANSARAN (Proje Yürütücüsü) / Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı, AMASYA

** Arş. Gör. Dr. Ömer Faruk KAYA (Proje Yürütücü Yardımcısı) / Harran Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü, ŞANLIURFA

rarlı oldukları saptanmıştır. Alandan farklı bitki kullanımına ilişkin 407 kullanım biçimi (reçetesini) derlenmiş ve gerekli görülen bitkiler ve bu bitkilerin çeşitli durumları, örneğin bitki tomurcuklandığı zaman, çiçek açtığı, meyve verdiği ve yaprak döktüğü zaman gibi dört mevsim bitkinin değişik görünümleri fotoğraflanmıştır. Ayrıca "kullanımları saptanamayan ancak yerel adları tespit edilen" 21 bitki de genel bitki listesine eklenmiştir. Elde edilen bulgular Türkiye Bilimler Akademisinin Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamındaki "Kültür-Kitap" veritabanına da aktarılmıştır.

GİRİŞ

Etnobotanik araştırmalar, deneme yanılma yoluyla edinilmiş ve uzun bir zaman sürecinde nesilden nesile aktararak günümüze ulaşmış çok değerli bilgileri yansıtan içerikleri ile bitkilerin bilimsel olarak değerlendirilmelerine önemli katkıda bulunur. Etnobotanik insanlarla bitkiler arasında tüm ilişkileri inceleyen bir bilim dalıdır ve kavram ilk kez 1896 yılında botanikçi John W. Harshberger (ABD) tarafından kullanılmıştır. İnsanların bitkilerden yararlanımını ifade eden bu sözcüğün anlamı, süreç içinde giderek genişlemiştir. Yararlanma sözcüğünden, bitkilerden sadece tıbbi ve gıda amaçlı yararlanım anlaşılmalıdır; insanların günlük yaşamlarında, örneğin çeşitli aletlerin yapımında bitki kullanmaları gibi somut ya da efsanelere konu etmeleri gibi soyut şekillerde yararlanımları; hatta etrafında bulunan bitkilere sadece isim vermiş olmaları bile etnobotaninin konusu içine girer (Sarıkoçlu 1998). Bitkilerin tedavi amacıyla kullanılmaları insanlık tarihi kadar eskidir. Günümüzde bitkilerle tedavi (fitoterapi) bir bilim dalı haline gelmiştir. "yeşil dalga, yeşil ilaç" adıyla anılan ilaç ve tedavide doğaya dönüş tüm Avrupa ve Amerika'yı etkisi altına almaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organisation/ WHO) tarafından yapılan bir çalışma, dünyada yaklaşık 21,000 bitki türünün ilaç sanayinde kullanıldığını ortaya koymuştur. Etnobotanik çalışmalar yalnızca insanlarla bitkilerin yüzyıllardan beri devam eden karşılıklı etkileşimlerini kaydetmekle kalmaz aynı zamanda bu etkileşimden doğan sonuçları, biyolojik çeşitliliğin korunması ve kırsal kesimde yaşayan halkın gelişiminde kullanılmasına da olanak verir (Koçak 1999). Türkiye gibi endemik bitkiler açısından zengin bir ülkede halkın bilgisinden yararlanmayı bilebilirsek, gerek o yörenin gerekse ülkenin ekonomisine katkı sağlayabilecek çok değerli kazanımlarımız olacağı büyük bir olasılık olarak görülmektedir (Yıldırım 2004).

food, 93 for medicinal purpose, 12 as fuel, 16 as animal fodder, 60 for handicrafts, and 49 for miscellaneous purposes. Detailed instructions for 407 diverse uses were collected and the plants and their different state (eg. when in bud, in flower, in fruit, or when dying down in autumn) were photographed where it seemed necessary. Meanwhile, 21 plants whose uses were not determined but whose local names were identified were recorded in the general plant inventory. The findings were transferred into the "Kültür-Kitap" database, part of the Turkish Academy of Sciences (TÜBA) Turkey's Cultural Inventory Project.

Amasya (merkez), Bağlarüstü (Moramil), Boğaköy ve Vermiş köyleri ile Ziyaret ve Yassıçal beldelerinde Eylül 2004 ile Mart 2006 tarihleri arasında gerçekleştirilen etnobotanik çalışmalarında, yöre halkının hangi tür bitkilerden, hangi amaçlarla (beslenme, insan ve hayvan tedavisi, boya yapımı, nazara karşı; süs ve çit bitkisi, yem, yakacak bitkileri olarak vb.) ve nasıl yararlandıkları saptanmıştır. Arkeolojik ve mimari açıdan hayli zengin olan Amasya'nın saklı kalmış ya da unutulmaya yüz tutmuş kimi etnobotanik değerleri de böylece ortaya çıkarılıp belirginleştirilmiştir. Bu da kentin kültürel envanterinin oluşumu bakımından çok önemlidir.

Yapılan arkeolojik araştırmalar ve kazılardan elde edilen veriler ışığında, Amasya'nın tarihinin Kalkolitik döneme (MÖ 5500- MÖ 3800) uzandığı görülmektedir. Tarihi açıdan çok eski ve zengin olan Amasya'da, etnobotanik alanında bilinen en eski çalışma, Kerim Alpınar'ın 1979 yılında yaptığı çalışmadır (Alpınar 1979). Bu çalışma Akdağ ve çevresindeki köyler ile Amasya'nın merkezinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada ilaç olarak kullanılan 36 bitkinin yerli kullanılışı incelenmiş ve 60 bitkinin de Amasya yöresi için özel olan adları saptanmıştır. Bunun dışında, Tetsuro Fujita ve diğer araştırmacıların 1995'te Amasya'yı da kapsayan Orta ve Batı Karadeniz Bölgesinde gerçekleştirdiği (Fujita *et al.* 1995) bir çalışma daha mevcuttur. Bu araştırmada ise Amasya'nın merkez ilçesinde (Amasya Kalesi, Beldağ ve Yuva-köy köyleri) ile Amasya'nın Taşova ilçesinin Destek beldesinden toplanan bitkiler yöre halkının da katkılarıyla değerlendirilmiştir. Çalışma alanımıza yakın bölgelerde bunların dışında da birtakım etnobotanik çalışmalar yapılmıştır (Alpınar 1979; Sezik *et al.* 1992; Vural *et al.* 1997; Ertuğ 2000; Dönmez 2000; Yeni 2001; Sezik *et al.* 2001; Çelikel 2002; Ezer ve Mumcu-Arısan 2006; Cansaran *et al.* 2007a).

Alan çalışmaları, Amasya Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalından Yrd. Doç. Dr. Arzu Cansaran'ın proje yürütücülüğünde; Harran Üniversitesi Fen Fakültesi Biyoloji Bölümü Arş. Gör. Dr. Ömer Faruk Kaya'nın proje yürütücü yardımcısı olarak katılımıyla gerçekleştirilmiştir. 2004 yılının Ağustos - Ekim aylarında başlayan arazi gezilerine 2005 yılında da devam edilmiştir. 2005'in Ocak ve Şubat aylarında literatür sağlama çalışmaları büyük çoğunlukla tamamlanmıştır. 2005 yılında yapılan arazi gezileri özellikle Mart - Temmuz ayları arasında yoğunlaştırılmıştır. Toplanan tüm bitkiler kurutularak herbaryum materyali haline getirilmiştir. 2005 yılının Eylül - Aralık aylarında ise bitkilerin tayin işlemleri bitirilmiş; tayinlerinde şüpheye düşülen bitkiler Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi Herbaryumundan (ANK) kontrol edilmiştir. Tayin işlemleri esnasında Türkiye Florası'ndan (Davis 1965-1985, Davis *et al.* 1988, Güner *et al.* 2000) yararlanılmıştır.

Bu çalışma (proje no: E2), TÜBA-TÜKSEK Türkiye Kültür Envanteri Projesi kapsamında 2004 yılı bütçesinden sağlanan katkı ile gerçekleştirilebilmiştir. Proje çerçevesinde 50 kaynak kişi ile görüşülmüş 350 bitki örneği toplanmıştır. Kaynak kişilerin yaşları 35-65 arasında değişmekte olup bunların çoğunluğunu kadınlar (40'ı kadın, 10'u erkek) oluşturmaktadır. Köy ve beldelerin seçimleri yapılırken şehre uzaklıklarının ve yüksekliklerinin (rakım) farklı olmasına dikkat edilmiştir.

Köy ve beldelere (Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş köyleri; Yassıçal ve Ziyaret beldeleri) ilkbahar, sonbahar ve yaz aylarında 3'er kez, kış aylarında ise 1'er kez gidilmiştir. Bu ziyaretlerde o yörelerde konaklanmamış, ancak oralarda kalınan süreler içerisinde (gün boyunca), hemen her an halktan bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Bu arada bu ziyaretler sırasında köy ve beldelerin geçim kaynaklarının farklı olduğu saptanmıştır. Örneğin, "Bağlarüstü ve Vermiş köyleri ile Yassıçal beldesi" tarım ve hayvancılıkla geçinen, nispeten fakir alanlar olarak göze çarparken, daha zengin oldukları görülen Boğaköy'de tarım/ sanayi ürünlerinin (pancar, hububat vb.) ekim ve hasatlarının yapıldığı, Ziyaret beldesinde de meyveciliğin temel geçim kaynağı olduğu saptanmıştır. Amasya il merkezinde ise halktan sürekli olarak bilgi edinilmeye çalışılmış ve bunda da başarılı olunmuştur; hatta en çok bilgi Amasya il merkezinden toplanmıştır. Amasya merkezde özellikle Hacılar Meydanı, Gökmedrese, Üçler, Şamlar, Şehcui, Göllü Bağları mahallelerinde yaşayan insanlardan bitki kullanım bilgileri toplanmıştır. Adı geçen köy ve beldelerden gelip Amasya il merkezine yerleşen kişilerle görüşüldüğü gibi, Amasya'da haftada 3 gün (çarşamba, cumartesi, pazar) kurulan semt pazarlarına da belirli zamanlarda gidilerek özellikle proje kapsamındaki köy ve beldelerden gelenlerle ilişki kurulmaya çalışılmıştır. Gerekli görülen kişi ve bitkiler de fotoğraf-

lanmıştır.

Amasya günümüzde neredeyse hiç göç almayan ve göç vermeyen iller arasında yer almaktadır (TC Amasya Valiliği 2002). Bu durum etnobotanik gibi çalışmalarda çerçeve çizmek bakımından kolaylaştırıcı olmaktadır.

Araştırma yaptığımız yerleşim alanlarının rakımları altimetre ile ölçülmüştür. Buna göre Amasya 412 m, Yassıçal 1050 m, Vermiş 1100 m, Boğaköy 700 m, Bağlarüstü 750 m, Ziyaret 500 m yüksekliktedir. Bu çalışmanın kapsamına giren yerleşim alanlarının yüzölçümlerine ilişkin Amasya Kadastro İl Müdürlüğünden edinilen bilgiler şöyledir:

Bağlarüstü köyü 11.194 dekar, Boğaköy köyü 20.379 dekar, Vermiş köyü 12.101 dekar, Yassıçal beldesi 17.856 dekar, Ziyaret beldesi 3.877 dekar.

Vermiş köyü ve Yassıçal beldesi gibi yüksek rakımlı yerleşim alanlarında dikkati çeken olgulardan bir de buralarda daha çok yaşlı ve çocukların yaşıyor olmasıdır. Gençler ise ya iş bulabilme (genellikle de kapıcılık) umuduyla şehirlere göç etmekte ya da olanak bulabilirlerse üniversiteye devam etmektedir. Bu kişilerin yaşadıkları yerlere geri dönüşleri de biraz zor olmaktadır.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ VE AYRINTILI ANLATIMI

YÖNTEM

Amasya (merkez ilçe), Yassıçal ve Ziyaret beldeleri ile Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş köylerinde, soru sorma yoluyla bitkilerin kullanış şekilleri ve varsa yerel isimleri öğrenilmiştir. Soru formu, "yeri, bitkinin Latince adı, yerel adı, hangi amaçla kullanıldığı, kullanılan kısmı ve kullanım şekli" kısımlarından oluşmaktadır. Ayrıca formun üst tarafında görüşme tarihi, yerleşim alanının adı ve görüşülen kişinin adı da belirtilmiştir. Daha sonra tüm yerleşim alanlarından toplanan bilgiler içerisinden sırayla gıda, tıbbi, yakacak, yem, el sanatları, yararlı - zararlı ve diğer amaçlar için kullanılan bitkiler ayrı ayrı derlenmiştir. Bitkilerin kullanım kodları verilirken TÜBA-TÜKSEK kapsamında Buldan'da yapılan Etnobotanik Pilot Projesi (Ertuğ *et al.* 2004) esas alınmıştır (bkz. s. 138 Çizelge 1).

Daha sonra, bitkiler familyalarına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu bilgiler Ek 1'de "Amasya Etnobotanik Çalışmasında Belirlenen Bitki Listesi" adı altında verilmiştir. Bitki taksonlarının otörleri yazılırken Authors of Plant Names isimli eserden (Brummit ve Powell 1992) kontrol edilmiştir. Çalışma alanımızdaki endemik bitkiler ise "Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı"ndan (Ekim *et al.* 2000) kontrol edilerek verilmiştir. Buna göre çalışma sahasında çeşitli amaçlarla yararlanılan endemik bitkilerin hepsinin tehlike kate-

gorilerinden "LR (lc)"ye girdiği gözlemlenmiştir (LR-lower risk: Az tehdit altında; lc-least concern: En az endişe verici). Yani araştırdığımız alanda kullanımları olan endemik bitkiler (12 adet), herhangi bir koruma gerektirmeyen ve tehdit altında olmayan bitkilerdir.

Bir bitkinin farklı kullanımları var ise hepsi de alt alta yazılmıştır. Bu arada, halk tarafından farklı amaçlarla kullanımlar bile, ülkemizde bitkilerimizin yöresel adları konusunda büyük bir eksiklik olduğu görüldüğü için, sadece yerel isimleri tespit edilebilen bitkiler de "kullanımı saptanamayan ancak yerel ad verilenler" olarak asıl listeye eklenmiştir. Halk tarafından bitkilere verilen yöresel adlar ile ilgili bazı folklor yayınları vardır. Bunlarda genellikle bitkiye verilen yöresel adların listesi ve bazı kullanılışları yer almaktadır.

Yöresel adları ve kullanılışları verilen fakat Latince adları verilmeyen bitkilerin çoğu kez hangi türe ait oldukları bilinmemektedir (Baytop 1994). Bu durumda, bitkilerin yerel adlarının Latinceleriyle birlik-

Çizelge 1: BİTKİ GRUBU/ KULLANIMI (Bitkilerin kullanım kodları)

I. Gıda bitkileri	
01	Gıda-yemek olarak tüketilenler
	Yaprak ve filizleri yeneler
	Kök ve gövdeleri yeneler
	Yumruları yeneler
	Meyve ve tohumları yeneler
	Mantarlar
	Çiçekleri yeneler
02	İçecek olarak (çay vb.) tüketilenler
03	Baharatlar-tatlandırıcılar
04	Şifalıları
05	Çerezler
06	Sakız
07	Diğer (maya, bitki özleri vb.)
II. İlaç olarak yararlanılan bitkiler (Şifa bitkileri)	
01	İnsan tedavisinde
02	Hayvan tedavisinde
III. Yakacak olarak yararlanılan bitkiler	
IV. Yem olarak yararlanılan bitkiler	
V. El sanatlarında yararlanılan bitkiler	
01	Doğal boyamada kullanılan (boyar madde ve mordanlar)
02	Hasır örme
03	Sepet örme
04	Süpürge
05	Ağaç işleri (kap, kaşık, kovan, baston, oyuncak, ağızlık, müzik araçları)
06	Tespah, boncuk
07	Nazarlık
08	Diğer (ip, alet sapı, hediyelik eşya vb.)

VI. Diğer yararlı bitkiler	
01	Çatı örtüsü, çardak, çit bitkileri
02	Yağ elde edilenler (sığıla, defne vb.)
03	Katran
04	Zamk, tutkal
05	Uyuşturucu, yatıştırıcı
06	Muska, büyü, tütsü
07	Kuş, balık avında kullanılanlar
08	Süs bitkileri
09	Gölge vericiler
10	Böcek kovucu, öldürücüler
11	Küf ve mantara karşı
12	Sabun
13	Arıların bal aldığı bitkiler
14	Erozyona karşı kullanılanlar
15	Su kurutma ve temizleme
16	Sosyal kullanımlar (çocuk oyunları, süslenme vb.)
17	Rüzgâr kesiciler
18	Diğer (kuluçka, dölleme vb.)

VII. Yararlı/zararlı kabul edilen bitkiler	
01	Zararlılar
02	Bir başka yararlı bitkiye işaret edenler
03	Hayvanların sevmediği, yemediği bitkiler
04	Zehirli olduğu bilinen, zehirli olduğuna inanılan bitkiler
05	Güzel kokusuyla sevilenler
06	Kötü kokan bitkiler ve kötü koktuğu için ad verilenler
07	Dış görünüşüyle adlandırılanlar
08	Çok görüldüğü bir yere dayanarak isim verilenler
09	Diğer (mevsimsel işaretler vb.)

te saptanmasının önemi vurgulanmaktadır. Bitkilerin kullanılan kısımlarına ilişkin bilgiler Çizelge 2'de belirtildiği şekilde kodlanmıştır (bkz. s. 139).

AYRINTILI ANLATIM

Arazi çalışmaları

Amasya ili, Kuzey Anadolu ve İç Anadolu'nun sınırı üzerindedir (Baytop ve Alpınar 1980). Amasya, Karadeniz Bölgesinin orta bölümünde yer alır, ancak denize kıyısı bulunmaması nedeniyle İç Anadolu Bölgesinin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliklerini göstermektedir. İl toprakları 35° 00' ve 36° 30' doğu boylamları ile 40° 15' ve 41° 02' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır. Amasya'nın kuzeyinde Samsun, doğusunda Tokat, güneyinde Yozgat ve batısında ise Çorum yer alır. Amasya yer yer engebeli yer yer de geniş ovalık alanları olan bir ildir. Yeşilirmak, geçtiği vadilerde geniş boğazlar oluşturarak dağ dizilerinin iki ayrı grupta toplanmasına neden olmuştur. En yüksek nokta 2062 m ile Akdağ'dır. Yeşilirmak ve çevresinde yer alan ovaların yükseltileri 500-600 m arasında değişir. İlde oldukça yoğun bir akarsu drenaj ağı vardır. Bir bakıma irili ufaklı vadiler zincirinden oluşmuştur (Amasya Valiliği 2003). Türkiye florası'ndaki kareleme sistemine göre Amasya A5-A6 karelerine girmektedir (Davis 1965-1985). Orta

Çizelge 2: BİTKİLERİN KULLANILAN KISIMLARI

	Kullanılan kısımlar
A	Tüm bitki
B	Kökleri
C	Toprakaltı gövdesi
Ca	Yumru gövde
Cb	Rizom
Cc	Soğan
Cd	Sert soğan
D	Gövdesi
E	Yaprakları-filizleri
F	Çiçekleri
G	Meyvesi
H	Tohum
I	Diğer
Ia	Öz
Ib	Kabuk
Ic	Lateks
Id	Reçine
Ie	Kozalak
If	Katran
K	Mantar
L	Liken

Karadeniz bölgesinin güneyinde yer alan Amasya, diğer Karadeniz illerine nazaran sert bir iklime sahiptir. Bununla beraber Amasya, bölgenin diğer illeriy-le kıyaslanırsa kurak sayılır. İl içinde yağış kuzeyden güneye inildikçe azalmaktadır (Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı 1991). Kısacası Amasya'da geçit bölgesi iklimi egemendir. Genellikle ılıman olan iklim bazen Karadeniz, bazen de İç Anadolu karasal iklim özelliğini gösterir. Bitki ekolojisti Louis Emberger'e göre Amasya'da "yarı kurak Akdeniz iklim katı" (kış son derece soğuk) hâkimdir.¹ Amasya ili iklim diyagramı "Walter Yöntemine" göre (Akman 1990), çizilirken Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğünden alınan, Amasya'ya ait 29 yıllık (1975-2003) meteorolojik verilerden yararlanılmıştır (lev. 1: şek. 2). Etnobotanik alan araştırması, daha önce de belirtildiği gibi Amasya il merkezi, Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş köyleri ile Yassıçal ve Ziyaret beldelerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışılan bölgenin topografik yapısı 1/100 000 ölçekli haritadan yararlanarak gösterilmiştir (lev. 1: şek. 1).

İklim, topografya ve ana madde farklılıkları nedeniyle Amasya ilinde büyük toprak grupları oluşmuştur. Bunların yanında toprak örtüsünden yoksun bazı arazi tipleri (çıplak kaya ve molozlar vb.) de görülmektedir (Köy İşleri Bakanlığı 1975). Bölgede eğim değerlerinin % 100'ü aştığı Amasya şehir merkezinin batı ve doğu yamaçları gibi kesimlerde anakaya tamamen ortaya çıkmış durumdadır. Amasya şehir merkezi çevresinde metamorfik kayalar üzerinde yer alan kalkerler literatüre "Amasya Kalkerleri" olarak geçmiştir (Zeybek 1998). Çalışma alanımızda yaygın toprak tipleri kestane rengi topraklar, alüvyal

topraklar, kolüvyal topraklar ve kırmızı kahverengi topraklardır (Köy İşleri Bakanlığı 1975). Amasya ve çevresinin jeolojisi incelendiğinde, Siluriyen öncesi yaşlı yeşil şist fasiyesindeki metamorfitle en eski oluşumlar olarak görülmektedir. Ayrıca alanda, alüvyonlar, yamaç molozları, metakumtaşları, kum ve kilaşları, kireçtaşları hâkimdir (Haznedar 1989).

Amasya yakınlarının vejetasyonu tamamen İç Anadolu karakteri taşımakta, ancak bitkileri arasında Akdeniz elementlerinin de karışmış olduğu görülmektedir. Dere boylarında ve sırtlarında hâkim ağaç ve ağaçsılar *Quercus cerris* var. *cerris* (pelit) (örnek no: 4229/ lev. 2: res. 1), *Pistacia terebinthus* ssp. *palaestina* (sakızlık ağacı/ çetene/ menengüç) (örnek no: 3303), *Carpinus* sp. (lev. 2: res. 2), *Amelanchier rotundifolia*, *Platanus orientalis*'dir. Şehir merkezindeki kale sırtlarında ise *Ephedra major*, *Fumaria densiflora*, *Cistus creticus*, *Astragalus andrachneifolius*, *Ruta montana* (hava otu/ humma otu) (örnek no: 4120/ lev. 2: res. 3), *Fibigia eriocarpa*, *Heliotropium suaveolens*, *Schophularia libanotica* ssp. *libanotica*, *Salvia verticillata* ssp. *amasiaca* (ellik otu) (örnek no: 4147) ilk göze çarpan bitkilerdir (Baytop ve Alpınar 1980). Diğer yandan araştırdığımız alanların civarlarında çoğunlukla *Quercus* sp. - *Carpinus* sp. karışımı çalılıklar yer almaktadır. Bunun yanında, Vermiş köyü ve Yassıçal beldesi çevresinde *Arbutus andrachne*'lerin (lev. 2: res. 4) güzel geliştikleri alanlar görülmüştür. Çalışma alanımızın civarında yaygın olan diğer çalılar ise *Crataegus* sp., *Paliurus spina-christi* (çaltı diken) (örnek no: 4268/ lev. 2: res. 5), *Cerasus prostrata* var. *prostrata* (davşan elması) (örnek no: 3300), *Cerasus mahaleb* var. *mahaleb* (Endülümahlep) (örnek no: 4272/ lev. 2: res. 6), *Sorbus* sp. (lev. 3: res. 7), *Acer* sp., *Populus tremula* vb. bitkilerdir. Yer yer tek tük veya küçük gruplar halinde (Örneğin Amasya il merkezinde, Karaman Dağı üzerindeki karaçam kalıntı ormanı gibi (bkz. lev. 3: res. 8), *Pinus nigra* ssp. *pallasiana* (karaçam) (örnek no: 4260), *Pinus sylvestris* (sarıçam) (örnek no: 4264), *Pinus brutia* (kızılçam) (örnek no: 4267) da göze çarpmaktadır. Öte yandan, Amasya il merkezinden Yassıçal beldesine ve Vermiş köyüne giderken yol kenarlarında *Vitex agnus-castus* (hayıt) bitkisine sıkça rastlanmaktadır (lev. 3: res. 9).

Yörede kaya vejetasyonu da oldukça iyi gelişmiştir. Ancak aynen çayır ve meralarda olduğu gibi kayalık alanlarda da çalışma güç olduğundan bu vejetasyon tipi hakkında fazla bir bilgi yoktur. Amasya'da daha çok flora çalışmaları yapılmıştır (Alpınar 1979b, Peker 1988; Kurt ve diğ. 1998; Cansaran ve Aydoğdu 1998; Cansaran 2002; Yücel 2005; Korkmaz et al. 2005; Celep et al. 2006) vejetasyon çalışmaları birkaç tanedir (bkz. Cansaran ve Aydoğdu 2001; Ketenoğlu et al. 1994) ayrıca devam etmekte olanları da mevcuttur.

Erozyon şimdilik çok fazla sorun olmasa da, vejetasyon bu hızla ve özellikle biyotik faktörlerin etkisiyle

yıpratılmaya devam edilmesi durumunda, ilerleyen yıllarda önemli bir sorun olarak bölge insanların karşısına çıkabilecektir. Mera kullanımı hususunda ise bölge halkı yeterince bilinçli değildir. Bazı yerlerde mera alanları tarım alanlarına dönüştürülmeye çalışılmakta her ikisinin de gereği ve önemi unutulmaktadır. Yine de son zamanlarda orman tahribatının geçmişe oranla azalıyor olması sevindiricidir.

Genel bulgular

Amasya'da Eylül 2004 ile Mart 2006 tarihleri arasında yürütülen bu çalışma neticesinde 407 reçete² derlenmiştir. Kullanımı saptanamayan ancak yerel adları tespit edilen bitkilerin de asıl listeye eklenmesiyle 257 takson değerlendirilmiştir (bkz. s. 151, EK 1). Değerlendirilen toplam 257 bitki taksonunun 211'i doğal, 46'sı kültür bitkisidir. Bitkilerin 13'ü Akdeniz, 16'sı Avrupa-Sibirya, 14'ü de İran-Turan fitocoğrafik bölgesi elementidir. Bazı örtüşen kullanımlar da olmakla birlikte, kullanım alanlarına göre bitki sayıları şöyledir: Gıda (127), ilaç (93), yakacak (12), yem (16), el sanatları (60), diğer yararlı bitkiler (22), yararlı/zararlı kabul edilen bitkiler (27), kullanımı saptanamayan ancak yerel ad verilenler (21). Tüm bitkilerin % 4.66'sı (12 tanesi) endemiktir. Endemik türlerin kullanımı Dünyanın başka hiçbir yerinde saptanamayacağından bu türlerin yerel olarak nasıl kullanıldıklarının bilinmesi kültür tarihi açısından olduğu kadar, gerektiğinde koruma önlemleri alınması açısından da önemlidir (Ertuğ et al. 2004).

Gıda olarak/ beslenmede kullanılan bitkiler

Amasya, özellikle elması (misket veya Amasya misketi deniyor) ve de bamyası ile ünlü olan bir ilimizdir. Kültür elması (*Malus communis* H.J. Lam.) yetiştiriciliği ülkemiz genelinde yapılmaktadır. Fakat bu kültür bitkisinin geliştiği en uygun kültür merkezleri, yabanisinin yayılma alanlarına paralel olarak Kuzey Anadolu'da bulunmaktadır. Kuzey Anadolu, Karadeniz kıyı bölgesi ile İç Anadolu ve Doğu Anadolu yaylaları arasındaki geçit bölgeleri ve son yıllarda güneyde Göller Bölgesi elmanın önemli yetiştiricilik alanlarını oluşturmaktadır. Dünyada elma üretiminde Türkiye Çin, ABD ve Fransa'dan sonra 4. sırayı almaktadır. Amasya elmasının kökeni Anadolu'dur. Amasya elması ağacı orta kuvvette büyür, yayvan bir taç yapar ve uzun ömürlüdür. Bir yıl çok meyve verirken bir yıl dinlenir. Amasya elması, orta irilikte, karın tarafı genişçe, kabuğu ince, sert, güneş gören yüzü koyu, diğer tarafları açık kırmızı ve yer yer yeşil zemin rengi görülmektedir. Meyve eti hafif yeşilimtrak-beyaz, tatlı, sulu, yeme olumunda gevrek ve kokuludur (<http://www.angelfire.com/ks3/kemerhisar/elma.htm>) (lev. 3: res. 10). Amasya elması, Amasya semt pazarlarında ABD kökenli olan diğer elma çeşitleri (golden delicious, starking delicious) ile birlikte satılmaktadır (lev. 3: res. 11).

Ayrıca, Amasya ülkemizin en çok kiraz üreten ili konumundadır. Son yıllarda özellikle şeftali yetiştiriciliğinde de kaliteli meyve üretimi yapılmaktadır (Amasya Valiliği 2002). Çalışılan yerleşim alanlarında özellikle Ziyaret beldesinde elma, kiraz ve şeftali yetiştiriciliği oldukça gelişmiştir. Bunların dışında ayva, erik, vişne, armut, kayısı, yörede yaygın olarak üretilen meyveler arasındadır. Sebzelerde, bamyanın dışında domates ve soğan ihraç ürünleri arasında yer almakta olup son yıllarda sırım domatesi yetiştiriciliğinde büyük mesafe kat edilmiştir (Amasya Valiliği 2002). Yörede üretimi yapılan diğer sebzeler arasında ıspanak, fasulye, bezelye, nohut, salatalık, marul, pırasa, bakla, patates, biber vb. sayılabilir.

İlde yetiştirilen başlıca tarımsal sanayi bitkileri ise şekerpancarı, haşhaş, tütün ve ayçiçeğidir. Son yıllarda aşırı sıcaklık ve kuraklık nedeniyle genel olarak verim düşmüştür (Amasya Valiliği 2002). Envanter çalışması yaptığımız alanlarda, genel olarak sanayi bitkileri üretilmekle birlikte, bu ürünlerden en çok gelir sağlayan saha olarak, özellikle şekerpancarı ve tahıl üretiminin yapıldığı Boğaköy öne çıkmaktadır.

Çalışma sahalarında sebzelerin taze olarak tüketilmelerinin yanında, kurutularak ve konserve yapılarak da tüketildikleri gözlemlenmiştir. Örneğin fasulye kırılarak ya da dilimlenerek kurutulurken; biber ile patlıcan içleri oyulup ipe dizilerek (genellikle pencere ya da balkon demirlerine asılarak) kurutulmaktadır. Bu sebzelerin konserveleri de yapıp tüketilmektedir. Ancak gelişen teknolojiye ötürü, son zamanlarda meyve ve sebzelerin derin dondurucularda dondurulup sonradan tüketilmesi durumu da yörede yaygınlaşmaya başlamıştır. Ancak, kırsal kesimde salça yapımı;³ kuşburnu reçeli (marmelatı) yapımı; pekmez yapımı (özellikle üzümde); şeftali, kayısı, gül, incir, patlıcan, ayva, vişne, çilek vb. reçellerin yapımı; turşu yapımı, sarmalık (dolmalık) yaprak salamurasının yapımı; komposto (hoşaf) yapımı gelenekleri aynı yoğunlukta devam etmektedir. Bunlardan özellikle şeker katılmamış kuşburnu marmelatı(4), pekmez çeşitleri ve salamura üzüm (devek) yaprakları belirli günlerde (çarşamba, cumartesi ve pazar) kurulan halk pazarlarında satılmaktadır.

Amasya'nın çöreği (cevizli ve haşhaşlı), keşkeği (keşkeş) ve bakla dolması (baklalı dolma) en ünlü yemekleridir. Yağlı (cevizli ve haşhaşlı), yanıç (gözleme), işkefe böreği, pıtıl ekmek (lavaş ekmek), cızlak (krep) yörede yapılan hamur işleri arasında sayılabilir. Yine etli bamya ve toyga çorbası da yöreye has yemeklerdir (Amasya Valiliği 2002).

Çalışma alanımızda tespit ettiğimiz 127 bitki gıda amaçlı kullanılmaktadır. Bunların 34'ü kültür bitkisidir. Gıda olarak tüketilen bitkilerin 7'si endemiktir. Bunların da 3'ü geofittir. *Crocus ancyrensis* (sarı çiğdem) (örnek no: 3294), *Iris galatica* (nevruz-menevşe) (örnek no: 4234) ve *Iris histrioides* (nevruz-menevşe) (örnek no: 4232). Bu türlerden *Crocus anc-*

yrensis'in çiğ olarak yumruları yenirken, *Iris galatica* ve *Iris histrioides*'in de yine çiğ olarak petalleri ve yumruları yenmektedir. Diğer bir endemik tür olan emzik otu- emecek- ballık- balcık- bal otu / *Wiedemannia orientalis*'in (örnek no: 4237/ lev. 4: res. 18) ise petallerinin altındaki nektar yenmektedir. Yine endemik türlerden *Lycium anatolicum*'un (ak çalü/ mor tiken) (örnek no: 3318) meyveleri tüketilirken, *Sideritis dichotoma*'nın (tüylü adaçayı) (örnek no: 4241/ lev. 5: res. 19) çayı yapılır. *Satureja wiedemanni* (kekik) (örnek no: 4199/ lev. 5: res. 23) ise baharat bitkisidir.

Gıda olarak tüketilen bitkiler arasında en büyük çoğunluğu, yörede "pancar" tabir edilen ve bilhassa eylül-ekim/ mart-nisan aylarında pazarlarda satılan bitkiler oluşturmaktadır. Bunların bazıları tek başlarına; büyük bir kısmı da karışık olarak çoğunlukla ıspanak yemeği gibi hafif sulu bir şekilde pişirilip yenmektedir. Hafif sulu (az su katılarak) bir şekilde tek başlarına pişirilen pancarlar şöyle sıralanabilirler: *Portulaca oleracea* ssp. *oleracea* (pirpirim: taze olarak yoğurtlu salatası da yapılır) (örnek no: 4263), *Urtica dioica* (dalağan: kurutulup baharat olarak kullanılır ve pide ve böreklerle iç olarak da konur) (örnek no: 3388), *Asparagus officinalis* (menevcer: kavru olarak ya da haşlanıp yumurta ile pişirilerek de yenir) (örnek no: 3265), *Chenopodium album* ssp. *album* var. *album* (sirkem: kavru olarak ya da haşlanıp yumurta ile pişirilerek de yenir) (örnek no: 3427), *Polygonum cognatum* (madımak: salataya konur ya da kavru olarak yenir) (örnek no: 3424), *Silene vulgaris* var. *vulgaris*⁵ (tavuk gıcırı: yumurtayla kavru olarak da yenir) (örnek no: 3436), *Amaranthus retroflexus* (karagöz pancarı: kavru olarak da yenir) (örnek no: 3429).

Yine hafif sulu (tiritli) şekilde diğer pancarlarla karıştırılarak pişirilen pancarlar ise aşağıdaki gibidir: *Stellaria media* ssp. *media* (kaz otu) (örnek no: 3302); *Lamium purpureum* var. *purpureum* (ballık) (örnek no: 3289); *Scorzonera cana* var. *radicosa* (tekelcan) (örnek no: 3451-B); *Tragopogon longirostris* var. *abbreviatus* (yemlik: kavru olarak veya çiğ olarak tuzlanarak da yenir) (örnek no: 3406); *Capsella bursa-pastoris* (kuş ekmeği) (örnek no: 3290); *Cerastium brachypetalum* ssp. *roeseri* (tavşantopuğu) (örnek no: 3296); *Holosteum umbellatum* var. *tenerrimum* (erişte) (örnek no: 4216); *Nonea caspica* (danadili) (örnek no: 4213); *Geranium rotundifolium* (yüzükkaşı) (örnek no: 3287); *Adonis flamma* (arapsaçı) (örnek no: 3451-A); *Erodium cicutarium* subs. *cicutarium* (leylekburnu) (örnek no: 4230); *Erodium ciconium* (kekliktırnağı: kavru olarak da yenir) (örnek no: 3349); *Geranium pusillum* (gelinparmağı) (örnek no: 3349); *Convolvulus arvensis* (dana şarmışavı) (örnek no: 4151); *Polygonum arenastrum* (kara madımak) (örnek no: 3422); *Plantago major* ssp. *major* (bağ yaprağı) (örnek no: 3398/ lev. 3: res. 12); *Bryonia alba* (ilüngür: kavru olarak da yenir) (örnek no: 3338); *Rumex patientia* (efelik: bazen tek de pişirilir) (örnek

no: 3387); *Rumex angustifolius* ssp. *angustifolius* (efelik: bazen tek de pişirilir) (örnek no: 4156); *Malva neglecta* (kömeç: bazen tek de pişirilir) (örnek no: 3389); *Malva sylvestris* (kömeç: bazen tek de pişirilir) (örnek no: 4253); *Anchusa strigosa*⁶ (dikencik: kavru olarak da yenir) (örnek no: 3228); *Carduus pycnocephalus* ssp. *albidus*⁶ (dikencik) (örnek no: 3418); *Cirsium arvense* ssp. *vestitum*⁶ (dikencik / köy göçüren) (örnek no: 3414); *Chenopodium murale* (altıgöz) (örnek no: 3342); *Arum euxinum* (minik: tek başına kavru olarak da yenir; tadı biraz acımsıdır) (örnek no: 4206); *Picris strigosa* (sütlücan: kavru olarak da yenir) (örnek no: 3439); *Polygonum convolvulus* (yeme şarmışavı) (örnek no: 4138); *Anchusa leptophylla* ssp. *leptophylla* (sığirdili: kavru olarak da yenir) (örnek no: 4143); *Veronica polita* (İlgancık: aynı zamanda kavru) (örnek no: 3288); *Buglossoides arvensis* (karerüş: aynı zamanda kavru) (örnek no: 3397); *Cerastium dichotomum* ssp. *dichotomum* (dingilcük: aynı zamanda kavru) (örnek no: 3403); *Vicia narbonensis* var. *narbonensis* (yılan yastığı) (örnek no: 3407); *Silene alba* ssp. *ericalycina* (kurtkulağı) (örnek no: 3299); *Neslia apiculata* (tarla gıcırı: haşlanıp yumurtayla kavru olarak da tüketilir) (örnek no: 3325). Pancarların dışında *Rumex scutatus* (eşkicük) (örnek no: 3401) ve *Rumex acetosella*'nın (eşkicük) (örnek no: 4259) da yaprakları çiğ olarak tüketilmektedir; yaprakların tadı ekşi olup limonu andırmaktadır.

Gıda olarak tüketilenler grubundaki bitkilerin 59 tanesinin filiz ve yaprakları (çoğunlukla pancarlar), 2 tanesinin kökü, 8 tanesinin yumruları, 42'sinin meyve ve tohumları, 11 tanesinin çiçekleri yenmektedir. 7 tanesi çay gibi kaynatılarak ya da demlenerek, 9 tanesi baharat olarak, 8 tanesi de değişik biçimlerde (bitki özleri damıtılarak, sakız alınarak, maya vb.) kullanılmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi filizi (genç sürgün) ve yaprakları yenen bitkiler çoğunlukla "pancar" diye nitelendirilmektedir. Kökü yenen bitkiler *Eryngium campestre* var. *virens* (kuşkonmaz otu: bu bitkinin kökünün dış kısmı soyularak iç kısmı taze olarak yenir) (örnek no: 4204) ve *Beta vulgaris* L. *provar. altissima* (Döll) J. Helm'dir (kocabaş/ şeker pancarı). Yumruları yenen bitkiler ise *Helianthus tuberosus* (yerelması), *Solanum tuberosum* (patates), *Geranium macrostylum* (deli daban) (örnek no: 3368), *Iris histrioides* (nevruz) (örnek no: 4232), *Iris galatica* (nevruz) (örnek no: 4234), *Scorzonera mollis* ssp. *szowitsii* (geçi ciciği) (örnek no: 3383), *Crocus ancyrensis* (çiğdem) (örnek no: 3294) ve *Crocus reticulatus* ssp. *reticulatus*'tur (çiğdem) (örnek no: 4233). Meyveleri yenen bitkiler arasında tabii ki öncelikle kültür bitkileri vardır (elma, kiraz, şeftali vb.). Bunların dışında: *Crataegus orientalis* var. *orientalis* (aluç)⁷ (örnek no: 3262); *Crataegus monogyna* ssp. *monogyna* (yemişen) (örnek no: 4280); *Celtis caucasica* (daum ağacı) (örnek no: 3275); *Amygdalus com-*

munis (badem/çağla) (örnek no: 4271); *Malus sylvestris* ssp. *orientalis* var. *orientalis* (acuk) (örnek no: 4262); *Pyrus elaeagnifolia* ssp. *elaagnifolia* (ahlat) (örnek no: 4282); *Pyrus amygdaliformis* var. *lan-ceolata* (çördük) (örnek no: 4262); *Cerasus prostrata* var. *prostrata* (davşan elması) (örnek no: 3300); *Lycium anatolicum* (ak çalü) (örnek no: 3318) gibi yabancı bitkilerin de meyvaları bölge halkı tarafından yenmektedir. Tohumları yenen bitkilerin başında ise *Triticum aestivum* (ekin/ buğday)^B gelir (örnek no: 3245/ lev. 4: res. 13). Yine tahıllardan arpanın da (*Hordeum vulgare*) tohumları yenmektedir. Bağlarüstü köyünde arpanın olgunlaşmış başaklarından ince olanlarına "yıldanlı", kalın olanlarına da "topbaş" denmektedir. *Linum bienne* (sağrek) (örnek no: 4109) tohumları ise kavrulup dövülüp ekmeğe sürülerek yenmekte veya çörek yapımında kullanılmaktadır. *Vicia cracca* ssp. *stenophylla* (kuş pasılı) (örnek no: 3447) ile *Vicia narbonensis* var. *narbonensis* (pasılı) (örnek no: 3407) türleri ise tohumları çiğ olarak yenen bitkilerdir. Ayrıca yörede *Quercus* (pelit) türlerinin palamutları (pelit gücüğü) da külahlarından ayrıldıktan sonra kestane gibi kavrulup yenir.

Amasya'da semt pazarlarında doğal mantar pek satılmaz. Pazarlarda sadece kültür mantarı (*Agaricus* sp.) satışına rastlanmıştır. Köylerde kullanılan yabancı mantarlardan yalnızca "kuzu göbeği" mantarına ulaşılabilmektedir (örnek no: 4242/ lev. 4: res. 14). Bunların dışında, Boğaköy ve Bağlarüstü'nde yendiği öğrenilen "söbelen mantarı"na (beyaz renklidir, yumurta ile kavrulup yenir), zehirli olduğu söylenen "acı mantar"a (beyaz renklidir ve hayvanlar da yemezler), Yassıçal'da tüketildikleri belirtilen "dedekülahlı", "ak mantar", "içi kızıl", "kum mantarı" ve "civcilük"e, yine Boğaköy'de kullanılan "yer yaran" mantarına maalesef ulaşılamamıştır.

Iris galatica (örnek no: 4234), *Iris histrioides* (örnek no: 4232), *Rosa foedita* (sarı kuşburnu) (örnek no: 3314), *Rosa canina* (kuşburnu) (örnek no: 4273/ lev. 4: res. 15), *Lonicera etrusca* var. *etrusca* (örnek no: 4292/ lev. 4: res. 16), *Cydonia oblonga* (ayva), *Papaver lacinum* (geline) (örnek no: 3408), *Papaver rhoeas* (geline) (örnek no: 4255/ lev. 4: res. 17), *Wiedemannia orientalis* (emecek) (örnek no: 4237/ lev. 4: res. 18) vb. bitkilerin ise çiçekleri yenmektedir. Yörede çayı yapılan türler arasında *Thymus sipyleus* ssp. *rosulans* (kekik) (örnek no: 4248), *Sideritis dichotoma* (adaçayı) (örnek no: 4241/ lev. 5: res. 19), *Nepeta italica* (adaçayı) (örnek no: 4239), *Matricaria chamomilla* var. *recutita* (koyungözü) (örnek no: 3386/ lev. 5: res. 20), *Tilia rubra* ssp. *caucasica* (ihlamur) (örnek no: 4284) sayılabilir. *Crataegus orientalis* ssp. *orientalis*'in (örnek no: 3262) genç dallarından ve *Hypericum perforatum*'dan (örnek no: 3352/ lev. 5: res. 24) da çay yapılır, ancak bunlar daha çok tıbbi amaçlı kullanılmaktadır. Çalışma alanımızdaki baharat bitkileri arasında ise *Anethum graveolens* (irazdane) (örnek no: 4203), *Mentha longifolia* ssp.

longifolia (su nanesi) (örnek no: 4236/ lev. 5: res. 21), *Thymus sipyleus* ssp. *rosulans* (kekik) (örnek no: 4248), *Mentha suaveolens* (nane), *Nigella arvensis* var. *glauca* (çörek otu) (örnek no: 4269) ve *Tanacetum balsaminata* ssp. *balsaminata* (mesmelek: kokusu nane kokusunu andırır ve naneye katılarak kullanılır) (örnek no: 3284), *Satureja wiedemanniana* (kekik) (örnek no: 4199), *Satureja hortensis* (kekik) (örnek no: 4240) sayılabilir.

Latex'inden (sütünden) "sakız" olarak yararlanılan üç bitki vardır. Bunlar *Chondrilla juncea* var. *juncea* (sakızlık otu) (örnek no: 3283), *Cichorium intybus* (sakızlık otu) (örnek no: 4209/ lev. 5: res. 22) ve *Taraxacum officinale*'dir (eşek sakızı) (örnek no: 4210). Bu bitkilerin köklerinden çıkan "latex" kurutulup sakız halinde çiğnenir. Bunların aynı zamanda mideyi de rahatlatığına inanılır. Hamur mayası olarak bölgede kullanımı tespit edilen tek bitki ise *Humulus lupulus*'tur (maya otu) (örnek no: 4197). Bu bitkinin çiçekleri suda kaynatılır, elde edilen bu su biraz soğutulup ılık halde hamura katılır.

Gıda olarak tüketilen bütün bu bitkilerin dışında, halk tarafından kullanıldıkları yerel isimleriyle belirtilen, ancak tarafımızdan toplanamayan ya da bizim bölgeye gidişimizden daha önce (o dönemde tüketildikleri için) toplanmış olduklarından tayin edilemeyen bazı bitkiler de mevcuttur. Bunlar arasında ilkbaharda su kenarlarında görüldüğü söylenen ve yaprakları kavrulup yenen "su menevceri" (Amasya il merkezi); ağustos ayında (harman zamanı) ortaya çıkan ve gövdesinin dışı soyularak içi tüketilen "kuş taşığı" (Vermiş köyü); latex'inden küme sakızı yapılan "küme otu" (Vermiş köyü); yine latex'inden çal (kenger) sakızı yapılan "çal sakızı bitkisi" (Yassıçal beldesi); kökü kavrulup yenen "yer mantarı" isimli tohumlu bitki (Boğaköy); "çatalcık", "buğdaycık", "arpacık", "garkıncuk", "uygur efeleği", "kavurmacık", "keçecik" isimleri verilen ve genç sürgünleri karışık olarak kavrulup yenen bitkiler (Yassıçal beldesi); yine "pancar" olarak adlandırılan ve kavrulup yenen "kavaklık otu" (Ziyaret köyü); yumruları yenen "horoz yüreği" (Boğaköy); soyularak kökü yenen "emürcek" (Boğaköy) ve çiçekleri yenen "şemse ağaç" (Vermiş köyü) sayılabilir.

Halk tıbbında kullanılan bitkiler

Amasya geçmişte başka birçok alanda olduğu gibi tıp alanında da Osmanlı İmparatorluğunun önemli şehirlerinden biri olmuştur. Özellikle darüşşifasından ötürü bir sağlık merkezi kimliği taşıyan Amasya'da bu darüşşifanın bünyesinde bir tıp medresesi, bir de eczane bulunmaktadır. 15. yüzyılda bu hastanede 14 yıl süreyle başhekimlik yapmış olan Amasyalı hekim-cerrah Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun,⁹ Selçuklu devri hekim-eczacılarından İsmail Curcuni'nin "Zahire-i Harzemşahi" adlı eserinin son bölümleri olan ve günümüzdeki karşılığı "farmakope" olan "akrabazin"i, 1446 yılında Arapçadan Türkçeye,

kendi eklemeleri ile ilk çeviren kişi olduğunu görüyoruz. Yine Şerefeddin Sabuncuoğlu, İslam cerrahlarından Ebül Kasım Zehravi'nin (936 - 1013) tıp alanında yazmış olduğu ve "Al-tasrif fit tıp" adını taşıyan ansiklopedik eserinin son bölümlerini, çeşitli ekler yaparak ve konuyla ilgili insan resimleri de ekleyerek 1465'te "Cerrahiye-i İlhaniye" adı ile Türkçeye çevirmiştir. Türkçe ilk "akrabazin" ile ilk Türkçe cerrahi eserin Amasya'da işlenip yayımlanmış olması bu yöreye tıp ve eczacılık tarihi bakımından ayrı bir değer kazandırmaktadır (Alpınar 1979).

Çalıştığımız alanda toplam 93 bitkinin tedavi amaçlı (fitoterapi: alternatif tıp) kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bunların 65'i doğal bitki, 28'i de tarımı yapılan kültür bitkisidir. Tıbbi amaçlı kullanılan bitkilerin 4 tanesi endemiktir. Bunlar:

-*Heracleum platytaenium* (hava çalığı otu) (örnek no: 4205): Güneş çarpması durumunda, bitkinin yaprakları suda haşlanır ve bu su ile yıkanılır.

-*Satureja wiedemanniana* (kekik) (örnek no: 4199/ lev. 5: res. 23): Çayı yapılarak soğuk algınlıklarına karşı tüketilir.

-*Sideritis dichotoma* (tüylü adaçayı) (örnek no: 4241/ lev. 5: res. 19): Çayı yapılarak soğuk algınlıklarına karşı tüketilir.

-*Euphorbia cardiophylla* (sütlaç otu) (örnek no: 4228): Latex'i ciltteki siğillere sürülerek siğillerin zamanla yok olması sağlanır.

Halk tıbbında kullanılan bitkiler çoğunlukla çay gibi kaynatılıp içilerek (dekoksasyon halinde) tüketilmekte, bazıları da haricen uygulanmaktadır; nadiren de olsa bazılarından merhem yapılmaktadır. Örneğin *Echium italicum* (hava civa) (örnek no: 3353).

Araştırma yaptığımız alanda hayvan hastalıklarından anlayan ve sadece bununla ilgilenen kişiler saptayamadık, ancak hayvan rahatsızlıklarında kullanılan bazı bitkileri not ettik. Buna göre çalışma sahasımızda ilaç olarak kullanılan 93 bitkinin 8 tanesinden hayvan tedavisinde yararlanılmaktadır. Bunlar:

-*Rhus coriaria* (tetre) (örnek no: 4202): Meyvaları suda kaynatılır, bu su hayvanın yarasına sürülür ve yara iyileşir (antiseptik özellik).

-*Jasminum fruticans* (at otu) (örnek no: 4121): Meyvaları ezilir zeytinyağı ilavesiyle hayvanların vücutlarındaki yaralara sürülür.

-*Persica vulgaris* (şeftali): Hayvanın vücudundaki parazitleri düşürmek için şeftali yaprakları ezilerek bu su vücuda tatbik edilir.

-*Malus sylvestris* ssp. *orientalis* (acuk) (örnek no: 4262): Ağız yaraları için acuk meyvelerinden yapılan marmelat sulandırılarak hayvana içirilir (Ayrıca ağız yaraları için hayvanlara " turşu suyu" içirildiğini de öğrendik).

-*Brassica oleracea* var. *oleracea* (kelem): Doğum felcine karşı, yaprakları hayvanlara bol bol yedirilir.

-*Medicago minima* var. *minima* (yabani yonca) (örnek no: 3412) ve *Avena fatua* var. *fatua* (yulaf) (örnek no: 4130) kurutulup karıştırılarak hastalanan hayvanlara yedirilir.

-*Thymus siphyleus* ssp. *rosulans* (kekik otu) (örnek no: 4248): Hayvanlarda süt arttırıcıdır.

Yörede köy ebeliği yapan birkaç kadına da ulaşıldı. Ancak bu kişiler, bu uğraşı uzun zaman önce bıraktıklarını beyan ettiler. Buna rağmen kadın hastalıklarında kullanılan 4 reçete öğrenildi. Bunlar:

-*Rubus sanctus* (karamuk) (örnek no: 4274) veya *Rubus canescens* var. *canescens* (karamuk) (örnek no: 4279): Dal ve kökleri parçalanır, dövülür, suda kaynatılarak bu su içilir (en az 1 hafta süreyle ve sabahları aç karnına). Bu su yumurtalık ve testislerdeki iltihabı sökerek, kısırlığı giderir.

-*Mentha suaveolens* (nane): Suda haşlanır ve bu suyun buharı üzerine oturulur. Yine iltihap gidericidir.

-*Petroselinum crispum* (madenüs): Bitki saf zeytinyağında kısık ateşte öldürülür, sonra bir bez ile yarıya sarılır (kadın hastalıklarında).

-*Cyclamen coum* var. *coum* (ağurşak) (örnek no: 4261): Tuberi (yumru gövdesi) haşlanır, ikiye ayrılıp rahim ağzına koyulur ve 1-2 saat beklenir. Çocuğu olmayan kadınlarda, kadın hastalıklarını giderici (iltihap yok edici) olarak kullanılır.

Bunların dışında "demra" (egzama, cilt döküntüsü) için ziyaret edilen ocak kişilerle de görüşüldü. Bunlardan bir tanesinin söylediğine göre, "*Plantago lanceolata*"nın (demra otu) (örnek no: 3280) üzerinde yetiştiği toprak bitkinin kökü etrafından, ocak kişi tarafından alınıp dua okunarak çarşamba günleri, gün batmadan önce demralara sürülüyormuş ve böylece iyileşme sağlanıyormuş. Başka bir kişiden de demra vb. rahatsızlıklar için gökçe otunun (*Viscum album* ssp. *album*) (örnek no: 4249) yaprak ve meyvalarının suda kaynatılıp bu suyun demralı bölgelere sürüldüğü öğrenildi.

Yörede, bitkilerle tedavi edilen rahatsızlıklara ve bu tedavide kullanılan bitkilere aşağıdaki gibi bazı örnekler verilebilir:

Mayasıl (hemoroid: basur): *Ficus carica* ssp. *carica* (incir), *Malva sylvestris* (kömeç) (örnek no: 4253), *Achillea biebersteinii* (kesik otu) (örnek no: 3351), *Cupressus sempervirens* (servi), *Solanum melongena* (patlıcan), *Teucrium polium* (harman otu) (örnek no: 3320), *Paliurus spina-christi* (çaltı diken) (örnek no: 4268/ lev. 2: res. 5) vb.

İltihaplar: *Petroselinum crispum* (madenüs), *Sorbus domestica* (üvez), *Plantago major* ssp. *major* (bağ yaprağı) (örnek no: 3398/ lev. 3: res. 12).

Böbrek taş ve iltihapları: *Hypericum perforatum* (kantaron otu) (örnek no: 3352/ lev. 5: res. 24), *Helichrysum plicatum* ssp. *plicatum* (arı çiçeği) (örnek no: 3384), *Equisetum ramosissimum* (kırkkilit) (ör-

nek no: 4201), *Petroselinum crispum* (madenüs), *Zea mays* (mısır).

Kolesterol: *Juglans regia* (ceviz), *Fumaria officinalis* (civık ot) (örnek no: 3312), *Malus communis* (elma) (lev. 3: res. 10), *Urtica dioica* (ısırgan) (örnek no: 3388), *Tribulus terrestris* (çoban çökerten) (örnek no: 4285).

Kalp rahatsızlıkları (özellikle tansiyon): *Crataegus orientalis* var. *orientalis* (aluç) (örnek no: 3262), *Melissa officinalis* ssp. *officinalis* (oğul otu) (örnek no: 4235), *Berberis vulgaris* (hanım tuzluğu) (örnek no: 4212), *Tribulus terrestris* (çoban çökerten) (örnek no: 4285), *Pistacia terebinthus* ssp. *palaestina* (çetene) (örnek no: 3303), *Allium sativum* (sarımsak).

Soğuk algınlığı ve öksürük: *Cydonia oblonga* (ayva), *Sideritis dichotoma* (tüylü adaçayı) (örnek no: 4241/ lev. 5: res. 19), *Satureja wiedemanniana* (kekik) (örnek no: 4199/ lev. 5: res. 23), *Taraxacum officinale* (karahindiba) (örnek no: 4210), *Rumex scutatus* (ekşimük) (örnek no: 3401).

Midevi sorunlar: *Convolvulus arvensis* (şarmuşağuk) (örnek no: 4151), *Hypericum perforatum* (kantaron otu) (örnek no: 3352/ lev. 5: res. 24).

İshal: *Pyrus elaeagnifolia* ssp. *elaeagnifolia* (ahlat) (örnek no: 4282), *Rosa canina* (kuşburnu) (örnek no: 4273/ lev. 4: res.15), *Solanum tuberosum* (patates), *Sorbus domestica* (üvez).

Kabızlık: *Malva* sp. (kömeç), *Hibiscus esculentus* (bamya), *Cassia angustifolia* (sinameki).

Parazit: *Cucurbita pepo* (kabak), *Beta vulgaris* pro var. *altissima* (kocabaş/ şekerpancarı).

Şeker: *Punica granatum* (nar), *Zizphus jujuba* (in nap), *Urtica dioica* (ısırgan) (örnek no: 3388), *Helianthus tuberosus* (yerelması), *Juniperus oxycedrus* ssp. *oxycedrus* (ardıç) (örnek no: 4221), *Taraxacum officinale* (karahindiba) (örnek no: 4210), *Pinus* sp.

Kanser: *Urtica dioica* (ısırgan) (örnek no: 3388), *Epilobium angustifolium* (yakı otu: özellikle prostat kanseri için) (örnek no: 4250/ lev. 6: res. 25), *Momordica charantia* (kudret narı: özellikle bağırsak kanserinde) (lev. 6: res. 26).

Sinüzit: *Ecballium elaterium* (yabani kavun) (örnek no: 4220/ lev. 6: res. 27).

Bacak ağrı ve ödemleri: *Ranunculus arvensis* (sarı pıtırak) (örnek no: 3402/ lev. 6: res. 28).

Bahsedilen tıbbi bitkilerin dışında bir de tarafımızdan toplanamayanlar vardır ki, bu bitkilere örnek olarak taze ya da kuru çiçekleri koklandığında nezle ve gribe iyi gelen "şamdan otu" (Amasya il merkezi); romatizmalı bacaklara yaprakları ateşte ısıtılarak sarılan "kabalak" (Amasya il merkezi) ve yaprakları dövülüp çıkan suyun, sulu yaralara sürülen "parmakotu" (Ziyaret köyü) verilebilir.

Anıldığı isimlerden birisi de "evliyalık şehri" olan

Amasya'da, yukarıdaki tıbbi uygulamaların dışında, yöre halkı bazı evliya ve yatırıları şifa bulmak için ziyaret etmektedir. Bunlar arasında altını islatan çocukların götürüldüğü "çiş evliyası" (Hatuniye Mahallesi), felç geçirmiş hastaların şifa bulmaları amacıyla götürüldükleri "ebemü (ergonaş) evliyası" (Yassıçal beldesi), ziyaret edildiklerinde dileklerin kabul olacağına inanılan "serçoban" (Karasenir Mahallesi) ve "iğneci baba" (şehir merkezi) evliyalı, hikmet sahibi olduğuna inanılan "dersitamam evliyası" (Pirinçi Caddesi), keramet sahibi olduğuna inanılan "kurtboğan" (İstasyon Caddesi), "pirler" (Pirler Parkı) ve "tezveren" (Burmali Minare) evliyalı sayılabilir (Amasya Valiliği 2002).

Yakacak olarak kullanılan bitkiler

Amasya da 12 bitkinin yakacak olarak kullanımı belirlenmiştir. Bunların 4 tanesi kültür bitkisidir. Yörede *Quercus pubescens* (örnek no: 4231) ve *Quercus cerris* var. *cerris* (örnek no: 4229/ lev. 2: res. 1) bitkileri "pelit" olarak isimlendirilmekte ve yakacak bitkileri içerisinde başta gelmektedir. Yakacak bitkilerinden *Carpinus orientalis* ssp. *orientalis*'e (örnek no: 4218) "meşe" denirken; *Carpinus betulus* (örnek no: 4217) "gürgen" olarak adlandırılır. Ayrıca yörede *Fagus orientalis* (kayın) ağacı da "gürgen" olarak isimlendirilmektedir. Diğer yandan fındık ve cevizin sert yapılı iç kabukları tutuşturucu olarak kullanılır. Alanda kullanılan diğer tutuşturucular ise çeşitli çam türlerinin (karaçam, sarıçam, kızılçam, fıstık çamı) reçine içeren gövde parçaları (çıra), kozalakları (kozak) ve "pür" adı verilen yapraklarıdır. Ayrıca çam odunları da ısıtma amaçlı yakılmaktadır. Bölge halkı havalar daha iyice soğumadan kışlık odununu tedarik etmekte, odunluklar veya uygun alanlarda saklamaktadır (lev. 6: res. 29). Bunların dışında arpa, buğday ve ayçiçeği gibi kültür bitkilerinin, kurutulup tohumları ayrıldıktan sonra arta kalan kısımları da ısınma amaçlı kullanılır.

Amasya'da kış aylarında, özellikle köylerde ve şehir merkezindeki sobalı evlerde, sobalardan elde edilen yanmış kömür, çoğunlukla kiremit veya tuğladan yapılmış küplerde üzeri örtülerek söndürülmekte ve yazın semaver yakma işleminde kullanılmaktadır. Amasya'da yöre insanının çay içme alışkanlığı nedeniyle teneke, pirinç ve bakır semaver yapımı pratik olarak gelişmiştir. Amasya'ya gelen yerli ve yabancı turistlerin ilgisini çektiğinden, kentten ayrılırlarken hatıra olarak götürdükleri hediyelik eşya arasında "semaver" ilk sıradadır (Amasya Valiliği 2003).

Yem olarak kullanılan bitkiler

Çalışma sahamızda hayvanların beslenmesinde 16 adet bitkiden yararlanıldığı saptanmıştır. Bunlardan 4 tanesi (*Avena sativa*/ kara yulaf; *Secale cereale* var. *cereale*/ çavdar; *Hordeum vulgare*/ arpa; *Vicia anatolica*/ fiğ) kültür bitkisidir.

Hayvan yemi olarak dikenli bitkilerden *Acantholimon acerosum* var. *acerosum* (erkek geven) (örnek no: 4266/ lev. 6: res. 30) ile *Astragalus pseudocaspius* (geven) (örnek no: 4225-A/ lev. 7: res. 31) ve *Astragalus angustifolius* ssp. *pungens*'in (geven) (örnek no: 4226) kullanımları oldukça ilginçtir. Bu üç bitkinin de taze ya da kuru iken öncelikle dikenleri yakılır (ütülür). Sonra bitki tamamen parçalanıp dövülerek samana katılıp hayvanlara yedirilir. Yöre halkı tarafından bu bitkilerin oldukça yağlı oldukları ifade edilmiştir. *Lactuca serriola* (örnek no: 3444) bitkisinin yaprakları da kaz yavrularına yedirilir ve bu sebeple bu bitkinin yerel adlarından birisi de "badik otu" dur (badik: kaz yavrusu).

Bunların dışında yabancı yulaf (*Avena fatua* var. *fatua*) (örnek no: 4130), dağ yoncası (*Vicia cracca* ssp. *stenophylla*) (örnek no: 3447), avrum otu (*Hordeum murinum* ssp. *glaucum*) (örnek no: 4265), telli kara pıtırak (*Caucalis platycarpus*) (örnek no: 4139), kara pıtırak (*Turgenia latifolia*) (örnek no: 4133), kara yonca (*Medicago minima* var. *minima*) (örnek no: 3412), efek (*Medicago sativa* ssp. *sativa*) (örnek no: 3413) vb. bazı bitkiler hayvan yemi olarak kullanılmaktadır.

El sanatlarında yararlanılan bitkiler

Yörede bitkilerin kullanıldığı el sanatları arasında boya eldesi, hasır ve sepet örme (eskiden de pek yaygın değilmiş, ama günümüzde çok daha az yapılan bir işlem), süpürge yapımı, ağaç işleri (oyuncak ve müzik araçları yapımı gibi), tespih yapımı, nazarlık yapımı, alet sapı ve hediyeelik eşya yapımları sayılabilir. Araştırma yaptığımız alanda 17'si tarımı yapılan bitki olmak üzere 60 bitkiden el sanatlarında yararlanılmaktadır. Bu bitkilerin 3 tanesi endemiktir: *Heracleum platytaenium*/ hava otu (örnek no: 4205/ lev. 8: res. 39); *Anchusa leptophylla* ssp. *incana* (örnek no: 3304-A); *Muscari bourgaei*/ horozibiği (örnek no: 4245).

Boya elde edilen bitkiler, kullanılan kısımları ve elde edilen boyanın rengi için bkz. Çizelge 3.

Tüm bu boyalar elde edilirken, kullanılan kısımlar suda kaynatılır ve tuz ilave edilerek bir süre beklenir. Elde edilen boyalardan çoğunlukla ip, kumaş vb. boyamada yararlanılır. Yalnızca cevizden elde edilen boya ile saç da boyanabilir. Hatta bu boya saçta yakılan kınaya da katılabilir.

Ayrıca *Parmelia* sp. gibi kayalar üzerinde yaşayan likenlerden "şeytan kınası veya taş kınası" denilen ve 2-3 günde kaybolan kına elde edilir. Bunun için liken tallus'u toz haline getirilip (genelde taş ile dövülerek) islatılır sonra da macun gibi sürülerek kullanılır. Şeytan kınası "kaşıntı giderici" olarak tıbbi amaçlı da kullanılmaktadır. Aynı zamanda *Astragalus* sp. türlerinden kitre¹⁰ yapımında yararlanılmaktadır. Bunun için bitkinin kökünden akan sakız gibi özsu, suda eritilerek "kitreli su" elde edilir.

Çalışma sahamızda "hasır ve sepet örme" işlemlerinin eskiden yapıldığı; günümüzde ise bu tür el sanatlarının neredeyse kaybolduğu gözlemlenmiştir. Yöre insanlarından eskiden *Zea mays* (mısır) gövdesinden (calaz) ip ve hasır yapıldığı öğrenilmiştir. Bugün ise mısırın meyve yaprakları Amasya il merkezinde Amasya Belediyesinin düzenlediği el sanatları kursunda hediyeelik eşya (çiçek) yapımında kullanılmaktadır (lev. 7: res. 33). Ayrıca yörede *Corylus colurna* (fındık) (örnek no: 4219) ve *Salix alba*'nın (söğüt) (örnek no: 4283) taze sürgünlerinden eskiden sepetler örüldüğü de saptanmıştır.

Araştırdığımız alanda "süpürge" olarak kullanılan bitkiler de mevcuttur. Bunların en başında genelde bahçelere ekilen ve sonra tohuma geçip kuruyunca yan yana getirilerek bağlanıp süpürge yapılan *Atriplex hortensis* (örnek no: 3281) adlı otsu bitki gelir. Bu bitkiden yapılan süpürge daha çok evlerin avlularını (hayat) temizlemede kullanıldığından "hayat süpürgesi" adını almaktadır. Bunun dışında "damat süpürgesi" denen ve yine evlerde kullanılan süpürge ise *Chrysopogon gryllus* ssp. *gryllus* (örnek no: 4257) doğal bitkisinin bireylerinden yapılmaktadır. Ayrıca *Caucalis platycarpus* (örnek no: 4139), *Descu-*

Çizelge 3: BOYA BİTKİLERİ VE ELDE EDİLEN RENKLER

Bitki	Kullanılan kısım	Boya rengi
<i>Matricaria chamomilla</i> var. <i>reducta</i> (örnek no: 3386)	tüm bitki	açık sarı
<i>Anchusa undulata</i> ssp. <i>hybrida</i> (örnek no: 3304-B); <i>Anchusa leptophylla</i> ssp. <i>incana</i> (örnek no: 3304-A)	çiçek	mavi
<i>Juglans regia</i>	yaprak ve dış meyve kabukları	haki yeşil
<i>Quercus</i> sp.	meyve ve yapraklar	sarı
<i>Papaver somniferum</i>	meyve	sarı
<i>Allium cepa</i>	etli yaprakların (metamorfik) dışındaki turuncu veya mor kabuklar	kırmızı veya mor
<i>Muscari</i> sp.	çiçek durumu	mavi-mor
<i>Pistacia terebinthus</i> ssp. <i>palaestina</i> (örnek no: 3303)	yaprak	yeşil
<i>Galium spurium</i> ssp. <i>spurium</i> (örnek no: 3410/ lev. 7: res. 32); <i>Galium verum</i> ssp. <i>verum</i> (örnek no: 3305)	meyve ve kök	sarı-turuncu
<i>Berberis vulgaris</i> (örnek no: 4212)	kök	sarı

rainia sophia (örnek no: 4134), *Centaurea virgata* (örnek no: 4122), *Asyneuma limonifolium* ssp. *pestalozzae* (örnek no: 4214), *Scabiosa rotata* (örnek no: 4223) vb. bitkilerin kuru bireyleri bir araya getirilip bağlanarak da süpürgeler elde edilmektedir. Bunların dışında, daha çok kapı-bacaların (evin etrafı) süpürülmesinde kullanılan bazı odunsu bitkiler de vardır. Genç sürgünlerinden süpürge imal edilen bu odunsu bitkilere *Phillyrea latifolia* (göğce ağaç) (örnek no: 3285), *Ulmus minor* ssp. *minor* (karaağaç) (örnek no: 4275) ve *Prunus divaricata* ssp. *ursina* (çalkı süpürgesi) (örnek no: 3332/ lev. 7: res. 34) örnek olarak verilebilir.¹¹

Yine yörede *Malus communis* (elma), *Pyrus communis* ssp. *communis* (armut), *Ulmus minor* ssp. *minor* (karaağaç) (örnek no: 4275), *Pistacia terebinthus* ssp. *palaestina* (çetene) (örnek no: 3303), *Salix alba* (söğüt) (örnek no: 4283), *Carpinus betulus* (gürge) (örnek no: 4217) vb. bitkiler balta, kürek gibi alet saplarının yapımında kullanılırlar. Ayrıca söğütün taze sürgünleri ip gibi bükülmek suretiyle marul, maydanoz vb. bitkileri bağlamada kullanılmaktadır. *Buxus sempervirens* (şimşir) bitkisinden ise sofraya, kaşık, oklava vb. malzemeler yapılmaktadır. *Cydonia oblonga* (ayva) ve *Celtis caucasica* (daum ağacı) (örnek no: 3275) çocukların oynamaları için genç gövdelerinden "sapan" yapılan türlerdir. *Celtis caucasica* aynı zamanda nazara karşı da kullanılan bir bitki olduğu için; nazar değmemesi amacıyla hayvanlara "boyunduruk" (başlık) yapımında da kullanılır. İlaveten *Morus alba* (beyaz dut), *Juglans regia* (ceviz), *Ailanthus altissima* (mundar ağaç) (örnek no: 4278), *Salix alba* (söğüt) (örnek no: 4283) vb. bitkilerin genç gövdelerinden çocukların oynadıkları "düdükler" yapılmaktadır. *Triticum aestivum* (buğday) (örnek no: 3245/ lev. 4: res.13) ise yine gövdesinden düdük yapılan otsu bir bitkidir.

Yörede çamaşır yıkamada kullanılan "tokaç" (lev. 7: res. 35) *Pinus* sp. türlerinden, ceviz veya haşhaş dövmeye yarayan havan (dibek) ise *Juglans regia* (ceviz) ağacından yapılır.

Alanda boncuk yapımında "boncuk otu" denilen *Andrachne telephioides* (örnek no: 4224) tohumlarından faydalanılır. İki kültür bitkisi *Styrax officinalis* /tespih ağacı ve *Coix lacryma-jobi*'nin (örnek no: 4196/ lev. 7: res. 36) tohumlarından ise tespih yapılmaktadır. Amasya'da nazara karşı kullanılan en önemli bitki *Peganum harmala*'dır (üzerlik/ güzellik) (örnek no: 4276/ lev. 8: res. 37). Bu bitkinin tütsüsü yapıldığı gibi içerisinde bu bitkinin kaynatıldığı su ile de "nazar gitsin" diye insanlar yıkanabilmektedir. Üzerlik otu ayrıca tohumlu halde iken "nazarlık" amacı ile evlerde bulundurulmakta özellikle de kapı girişlerine asılmaktadır. Bunun yanında; *Celtis caucasica* (doğum ağacı) (örnek no: 3275) ve *Elaeagnus angustifolia* (iğde) ağaçlarının genç gövdelerinden alınarak yontulan parçalar da nazarlık olarak insanlar (özellikle de bebekler) üzerinde taşınmaktadır.

Amasya (merkez) belediyesinin uzun yıllardır hizmet veren el sanatları kursunda ise *Pinus* sp. (kozalakları), *Papaver somniferum* (meyveleri) (lev. 8: res. 38), *Ruta montana* (kuru çiçekleri) (örnek no: 4120/ lev. 2: res. 3), *Achillea* sp. (kuru çiçekleri), *Paliurus spinachristi* (kuru meyveleri) (örnek no: 4268/ lev. 2: res. 5), *Dipsacus laciniatus* (kuru çiçekleri) (örnek no: 4222), *Heracleum platytaenium* (meyveleri) (örnek no: 4205/ lev. 8: res. 39) hediyelik eşya yapımında kullanılan bitkilerdendir.

Tüm bunların dışında, "kum süpürgesi"nin yapıldığı otsu bitki ile yine dallarından süpürge yapılarak yararlanılan "yılğın" adı verilen odunsu sucul bitki toplanamayan dolayısıyla latince isimleri belirlenemeyen bitkilerdendir.

Diğer bitki kullanımları

Yörede, bitkilerin temel kullanım alanlarının dışında kalan çeşitli sosyal ve tekil uygulamalar da bu araştırmayla ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

Nazara karşı tütsüsü yapılan bitkilerden başlamak gerekirse bunların başında meyvelerinden nazarlık da yapılan *Peganum harmala* (üzerlik/ güzellik) (örnek no: 4276/ lev. 8: res. 37) gelir. Nazar değdiğine inanılan kişinin bulunduğu odada bu bitkiden (kuru halde) bir miktar yakılır ve o kişi dumandan birkaç nefes çekerek tütsülenir. Bu otun tohumları kız çocuklarınca kolye ve bilezik yapımında da kullanılır. Yine nazara karşı *Vitis sylvestris* (asma/ devek) gövde kabukları ateşte yakılarak insanlar tütsülenir. Bu amaçla kullanılan bir diğer bitki de *Zea mays*'dır (mısır). Mısır tohumları toz haline getirilir (mısır unu), sonra üç ihlas, bir fatiha suresi okunarak, odun közünün üzerine bu toz serpilerek yakılır. Tütsü yapılarak nazar değen kişiye solutulur.

Kapı önlerine (bahçelere) ekilen bitkilerin başında *Calendula arvensis* (örnek no: 4293), *Tagetes* sp., *Chrysanthemum* sp. vb. gelir. Ayrıca yabancı bitkilerden *Xeranthemum annuum* (örnek no: 4211) ile *Acantholimon acerosum* var. *acerosum*'un (örnek no: 4266/ lev. 6: res. 30) çiçekleri toplanıp vazolara konursa uzun bir süre bozulmadan durabilir. *Stipa ehrenbergiana* tohuma geçtiği dönemin başında toplanırsa sonradan vazoya konulduğunda, kuruyunca açılan tohum tüyleri çok güzel bir görünüm almaktadır.

Çalışma sahamızda, zehirli olduğuna inanılan bitkiler: *Medicago sativa* ssp. *sativa* (kara yonca) (örnek no: 3413); *Sinapis arvensis* (namzan) (örnek no: 3244/ lev. 8: res. 40); *Conium maculatum* (baldırgan) (örnek no: 3420/ lev. 8: res. 41); *Euphorbia* sp. (sütlaç otu); *Reichardia glauca* (acı ot) (örnek no: 3441); *Muscari* sp. (karga sarımsağı: aynı zamanda hayvanların sütlerini de kötü kokutur); *Sorghum halepense* var. *halepense*'dir (kelem ayrığı) (örnek no: 3282).

Hayvanların sevmediği bitkiler arasında *Matricaria chamomilla* var. *recutita* (koyungözü: arıları kovar)

(örnek no: 3286/ lev. 5: res. 20), *Pelargonium zonale* (sardunya: sinekleri kovar), *Ocimum basilicum* (fesleğen: sinekleri kovar), *Achillea millefolium* ssp. *annonica* (harıca ot: hayvanlar yemez) (örnek no: 4150) ve *Papaver* sp. (gelinele: hayvanlar yemez) sayılabilir.

Alandaki kötü kokulu bitkiler *Bifora radians* (kötü ot) (örnek no: 3316) ile *Ailanthus altissima*'dır (mundar ağaç) (örnek no: 4278). *Elaeagnus angustifolia* (iğde), *Lonicera etrusca* var. *etrusca* (hanımeli) (örnek no: 4292/ lev. 4: res. 16) ve *Zizyphus jujuba* (innap) çiçeklerinin çok güzel kokmalarıyla bilinirler.

İpekböceğinin tırtıllarının kozalarını (barama) yaparken yerleştiği bitkiler ise *Quercus* sp. (pelit) ile *Centaurea virgata*'dır (barama otu) (örnek no: 4122).

Yörede tarla zararlı otu olarak özellikle *Solanum nigrum* ssp. *nigrum* (it üzümü) (örnek no: 4106) bilinir. *Saponaria officinalis* (köpürük otu) (örnek no: 4289) ile *Ornithogalum* sp. (sabun otu) bitkileri ise çiçek ve yaprakları sabun olarak kullanılan bitkilerdir.

Araştırdığımız alanda çocukların oyun oynarken kullandıkları bitkiler de mevcuttur. Örneğin çocuklar meşe (pelit) palamutlarının külahları ile oynarlar. Gelin elinin (*Papaver* sp.) henüz açmamış çiçeklerinden gelin yaparlar.¹² *Silene alba* ssp. *ericalycina*'nın (örnek no: 3299) kuru meyvelerinin (dentisit kapsül) dişlerini kırarlar sonra da üfleyerek onu düdük gibi öttürürler. *Leontice leontopetalum* ssp. *leontopetalum* (çakıldak) (örnek no: 3331) ile *Coluta cilicica*'nın (patlangaç) (örnek no: 4225-B/ lev. 8: res. 42) ise şişkin meyvelerini patlatarak oynarlar. *Beta vulgaris* provar. *altissima* (kocabaş) ile *Cucurbita pepo* (kabak) ise çocukların sırasıyla yumru kök ve meyvelerinin içlerini oymak sureti ile oynadıkları bitkilerdir.

Ayrıca yörede "ellik otu" veya "ayakçak otu" denilen bazı *Salvia* sp. türlerinin özellikle taban yaprakları, orak zamanı, gevşeyen ellik ya da ayakçakları sıkıştırımda kullanılmaktadır. *Lactuca serriola* (badik otu/ kibrit otu) (örnek no: 3444) da bu amaçla kullanılan bir diğer bitkidir.

SONUÇ

Amasya il merkezi, Yassıçal ve Ziyaret beldeleri ile Bağlarüstü, Boğaköy ve Vermiş köylerinde, halkın çeşitli alanlardaki bitki kullanımını gözlemlemeye yönelik olarak yürütülen bu çalışma ile sonuç olarak 407 reçete (kullanım biçimi) derlenmiştir. Değerlendirilen toplam 257 bitki taksonunun 211'i doğal, 46'sı da tarımı yapılan kültür bitkileridir. Özellikle gıda ve tıbbi amaçlı kullanılan bitkiler arasında bazı örtüşen kullanımlar da olmakla birlikte, yörede toplam 2 bölüm (mantarlar), 1 sınıf (likenler) ve 67 familyada (tohumlu bitkiler) yer alan 257 takson arasında 127 gıda, 93 ilaç, 12 yakacak, 16 yem, 60 el sanatları ve 49 de diğer alanlar kullanımı saptanmıştır. Kullanımları saptanamayan ancak yerel ad verilen 21 bit-

ki de envanter ana listesinin sonuna eklenmiştir. Değerlendirilen 257 bitki taksonunun 12'si (% 4.66) Türkiye ve Ege Adalarına özgüdür (endemik).

Geleneksel (yerel) bitki bilgisi duruma göre zaman ve mekân içinde değişiklikler gösterebilir. Ancak, yine de etnobotanik çalışmaların yapılması kültürümüzü yansıması açısından, son derece gerekli ve önemlidir. Bu projede de daha önce yapılan çalışmalarda olduğu gibi bitkilerin besin ve sağaltım (tedavi) amaçlı kullanımları ön plana çıkmıştır. Her ne kadar diğer bitki kullanımına da önem verilip, her türlü kullanım amacı öğrenilmeye çalışılsa da sonuç değişmemiştir. Bu durum, halkımızın bitkilerden daha çok, gıda ve tıbbi amaçlı yararlandığını ortaya koymuştur. Nitekim bu çalışmanın yapıldığı sahada bitkiler en çok beslenme (gıda) amacı ile kullanılıyor, Buldan'da (Ertuğ et al. 2004) en çok tıbbi amaçla (ilaç) kullanılmaktadır. Ayrıca teknolojinin gelişiminin kırsal kesimdeki halkın dahi çeşitli amaçlarla bitki kullanımını azalttığı sonucuna da bu çalışmayla varılmıştır.

Özellikle bitkilerin tıbbi kullanımları yeni drogların ortaya çıkmasını sağlayabilecektir. Çeşitli rahatsızlıklara ilaç olan bitkilerin kimyasal içerik ve etken maddelerinin saptanması, antioksidan özelliklerinin belirlenmesi son derece önemlidir. Örneğin, yörede romatizma ağrıları ve eklemdeki ödemler için kullanılan "*Ranunculus arvensis*" (sarı pıtırak) bitkisinin bu tesiri büyük ihtimalle *Ranunculus* türlerinde varlığı bilinen tahriş edici, lokal olarak kan çekici ve kan akımını hızlandırıcı etkiye sahip maddelerle ilgilidir (Baytop 1963). Bunun gibi tıbbi amaçlı kullanımlarının ilginç olduğu düşünülen bitkilerin, özellikle eczacılar tarafından derinlemesine araştırılması son derece faydalı olacaktır.

Sonuç olarak, bitkileri açısından son derece zengin olan ve bitkilerinin 1/3'ü endemik olan yurdumuzda bu tür etnobotanik çalışmalarının yapılması, çeşitli yörelerdeki kültürlerimizin ortaya konması son derece önemlidir. Özellikle kullanımları saptanan endemik bitkiler, ekonomik açıdan hem yöre insanlarına hem de ülkemize değerli katkılar sağlayabilecektir. Bitki kullanımını bilgilerinin kaydedilmesi, envanterlenmesi ve geniş kitlelere ulaştırılması hem bizler hem de gelecek kuşaklar için paha biçilmez değerdedir. Bu çalışma ile "müze kent, şehzadeler şehri, tacın gizemli şehri, evliyalar şehri" vb. pek çok kıymetli isme lâyık görülen, 7500 yıllık tarih ve kültür birikimine sahip olan "Amasya" ilinin belli bir bölgesinin etnobotanik zenginliği de ortaya konulmuştur.

ÖNERİLER

Araştırmamız sonucunda, aslında yurdumuzda bu tür çalışmaların yapılmasının sahiden zorunlu olduğu ortaya çıkmıştır. Kanaatimizce hızla kaybolmakta olan bitki kullanımını bilgilerinin bir an önce envanterlenebilmesi için bu tür çalışmalar yoğunlaştırılarak

sürdürülmelidir. Gerek bu yöreye yakın alanlarda gerekse ülkemizin diğer kesimlerinde yapılacak olan bundan sonraki çalışmalarda "gıda ve ilaç" amaçlı bitki kullanımlarının dışındaki diğer kullanım bilgilerinin de daha geniş olarak saptanmasına özen gösterilmelidir. Yine elde edilen tecrübeler ışığında, çalışılan alanlarda ne kadar çok vakit geçirilirse, bölge insanlarıyla ne kadar çok bilgi alışverişi içerisinde bulunulursa o denli fazla bilgiye ulaşılabileceği belirlenmiştir. Hızla modernleşen, teknolojiye ayak uyduran günümüz insanı, kırsal kesimde bile kullanmayı bıraktığı bazı bilgileri aynı hızla unutabilmektedir. Bu nedenle TÜBA'nın Türkiye Kültür Envanteri Projesi ve Kültür-Kitap veritabanı son derece önemlidir. Ayrıca eğer TÜBA ve TÜBİTAK'ın da onayı alınabilirse, Amasya Valiliği ya da Belediyesi ile irtibata geçilerek yöre halkından alınan bilgilerin tekrar onlara dönebilmesi için bu çalışmanın (hangi bilgilerin kimden alındığı da tek tek belirtilmek sureti ile ve daha geniş kapsamlı olarak) bir kitapçık halinde basımı umut edilmektedir.

NOTLAR

1. L. Emberger'in 1930 yılında yayımladığı "Akdeniz bitki örtüsü, bitki gruplarının sınıflandırılması denemesi" adlı çalışması için bkz. "La végétation méditerranéenne, essai d'une classification des groupements végétaux" Revue Générale de Botanique XLII (1930).
2. Bir bitkinin farklı kullanımlarından her biri. Örneğin, bir bitki hem gıda olarak hem de ilaç olarak kullanılıyorsa, her biri farklı bir reçete olarak değerlendirilmektedir.
3. Ev salçası (ezme) yapılırken, domatesler doğranıp 1-2 gün büyük leğenlerde ya da çuvalarda bekletilir. Sonra, suları süzülerek ya çuvalda ya da ilistirlerde (alüminyum ya da çelikten yapılmış delikli kaplar) ezilirler ve içerikleri çıkartılır; kabukları ayrılarak atılır. Daha sonra, katılaşmaya dek odun ateşinde kaynatılır. Ateşten indirilmeden kısa bir süre önce, içerisine tuz ilave edilen domates ezmesi soğutulduktan sonra bilhassa cam kavanozlarda saklanır. Bozulmasınlar diye de üzerlerine çok az bir miktar zeytinyağı ilave edilir. Eğer bozulma (küflenme) olursa bu durum "panlanma" olarak ifade edilir.
4. Kuşburnu (*Rosa canina*) meyveleri ateşte kaynatıldıktan sonra, aynı domates salçasındaki gibi çuval ya da ilistirden ezilerek geçirilirler. Sonra bu içerik tekrar ateşte biraz kaynatılır ve pazarda bu şekilde satılır. Bu marmelatı alanlar, bunu biraz şeker katıp tekrar kaynattıktan sonra tüketirler. Böylece hem kuşburnu

TEŞEKKÜR

Bu çalışma Yeditepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Antropoloji Bölümünden Dr. Füsün ERTUĞ; TÜBA İstanbul ofisinden Füsün ARMAN ile Sultan AKTAŞ ve Ankara ofisinden Sefa BALOĞLU'nun çok değerli katkılarıyla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, yine bizlere verdikleri destek ve yardımlarından ötürü Amasya Üniversitesi Amasya Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı mezunlarından Osman KOCAMAN, öğretim elemanlarından Yrd. Doç. Dr. Keziban ORBAY, Yrd. Doç. Dr. Fedâ ÖNER ve Öğr. Gör. A. Rasim AHİSKA'ya en içten teşekkürlerimizi iletiriz. Bunun yanında, çalışma alanının topografik haritasının çiziminde yardımcı olan Hakan GEVEN ve Kazım DİNÇ'e de minnettarız. Son olarak başta Bayram ve Nazmiye CANSARAN olmak üzere hemen tüm arazi gezilerimizde bizlere yardımcı olan CANSARAN ailesi bireylerine ve burada isimlerini sayamayacağımız, bilgilerini bizlerle paylaşan tüm yöre halkına müteşekkirimiz. ♡

1. marmelatını satmaya getiren köylüler ayrıca şeker parası vermemiş olurlar, hem de bunu pazardan alıp tüketen halk dilediği miktarda şeker eklemiş olur.
2. Çalışma alanımızda yaprakları kaygan, parlak ve tüysüz olan bitkilere çoğunlukla içinde "gıcır" kelimesi geçen bir yerel ad verilmektedir.
3. Yörede belirgin ve az da olsa batıcı tüylerle kaplı bitkilere genellikle "dikencik" bölgesel adı uygun görülmektedir.
4. Yörede *Crataegus orientalis* var. *orientalis* türüne "aluç" adı verilirken, diğer tüm *Crataegus* türleri "yemişen" olarak isimlendirilmektedir.
5. Boğaköy'de buğday başakları, taze iken ateşte kızıl dönüp, tohumları çıkarılıp yenir ve buna "buğday ütmesi" adı verilir.
6. "Şerefeddin Sabuncuoğlu" ismi, Amasya'da son birkaç yıldır hizmet vermekte olan, yeni devlet hastanesine de verilmiştir.
7. Kitre ebru sanatı icra edilirken kullanılan suya atılan katkı maddesidir.
8. Yörede odunsu bitkilerden yapılan süpürgelere genel olarak "çalgi veya çalkı süpürgesi" adı verilmektedir.
9. Dış yeşil yaprakları (sepalleri) koparılıp atılan çiçeklerin ortaları (pistil) aynen kalmak koşuluyla, renkli kısımları (petalleri) aşağıya doğru kıvrıldığında, dışı organ gelinin baş kısmını, aşağıya kıvrılan petaller ise gelinliğini oluşturmaktadır.

KISALTMALAR

ABD	Anabilim dalı
FFMÜ	<i>Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi</i> , Fırat Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ
Kebikeç	<i>Kebikeç</i> . İnsan bilimleri için kaynak araştırmaları dergisi. Kebikeç Yayınları, Ankara.
OT	<i>OT Sistematik Botanik Dergisi</i> . Prof. Dr. Şinasi Yıldırım'ın yayını, Ankara.

TBAG	Temel Bilimler Araştırma Grubu, TÜBİTAK.
TÜBA-KED	<i>TÜBA Kültür Ervanteri Dergisi</i> , Türkiye Bilimler Akademisi, İstanbul.
Türk. J. Bot.	<i>Turkish Journal of Botany - Türk Botanik Dergisi</i> . TÜBİTAK, Ankara.
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu, Ankara.

KAYNAKÇA

- AKMAN, Yıldırım
1990 *İklim ve Biyoiklim*, Ankara: Palme Yayınları.
- ALPINAR, Kerim
1979 "Amasya Yöresi Bitkilerinin Yerli Ad ve Tıbbi Kullanılışları", *Bitki* 6 (3-4): 243-249.
1979a "Akdağ (Amasya) Bitkileri" (yayımlanmamış doktora tezi: İstanbul Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, İstanbul)
- Amasya Valiliği
2002 *Amasya Folkloru*, Ankara.
2003 *Tacın Gizemli Şehri (The Mysterious City of Crown: Amasya)*.
- Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü
2003 *2000 Genel Nüfus Sayımı. Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri. İl 05 Amasya*, Ankara.
- BAYTOP, Turhan
1963 *Türkiye'nin Tıbbi ve Zehirli Bitkileri* (İstanbul Üniversitesi Yayınları no: 1039; İÜ Tıp Fakültesi Yayınları no: 59), İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- BAYTOP, Turhan
1994 *Türkçe Bitki Adları Sözlüğü*. (Türk Dil Kurumu Yayınları no: 578), Ankara: Atatürk Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- BAYTOP, Asuman ve Kerim ALPINAR
1980 *Amasya ve Akdağ Florası Üzerinde Yeni Gözlemler*, TÜBİTAK Doğa Bilim Dergisi 1: 6-9.
- BRUMMIT, Richard Kenneth ve C.E. POWELL
1992 *Authors of Plant Names*, editörler: R. K. Brummit ve C. E. Powell. Kew: Royal Botanic Gardens.
- CANSARAN, Arzu
2002 "The Flora of Egerli Mountain (Amasya - Turkey)", *Türk. J. Bot.* 26.6: 453 - 475.
- CANSARAN, Arzu ve Mustafa AYDOĞDU
1998 "Flora of the Area between Amasya Castle and the Villages of Vermiş and Yuvacık", *Türk. J. Bot.* 22.6: 269-283.
2001 "Phytosociological research on Egerli Mountain (Amasya, Turkey)", *Israel Journal of Plant Sciences* 49.4: 309-326.
- CANSARAN, Arzu, Ömer Faruk KAYA ve Cengiz YILDIRIM
2007 "Ovabaşı, Akpınar, Güllüce ve Köşeler Köyleri (Gümüşhacıköy/Amasya) Arasında Kalan Bölgede Etnobotanik Bir Araştırma", *FFMÜ* (baskıda)
- CANSARAN, Arzu, Suat PEKER ve Cengiz YILDIRIM
2007 "Floristic characters of the area between the Di-
rekli (Göndes) Village, Yassıçal (Ebemi) Town and Abacı Village (A5/6 Amasya-TÜRKİYE)", *International Journal of Botany* (baskıda).
- CELEP, Ferhat, Zeki AYTAÇ ve Fergan KARAER
2006 "Plant diversity and distribution in the lower Tersakan Valley (Amasya-Turkey)", *Flora Mediterranea* 16: 295-332.
- ÇELİKEL, Öznur
2002 "Kayseri ve Çevresinde Halk Tarafından Kullanılan Bitkilerin Yöresel Adları ve Kullanım Amaçları", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Erciyes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Kayseri).
- DAVIS, Peter Hadland
1965-1985. *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, cilt 1-9, Edinburgh: Edinburgh University.
- DAVIS, Peter Hadland, Robert Reid MILL ve Kit TAN
1988 *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, cilt 10 (Supplement), Edinburgh: Edinburgh University.
- DÖNMEZ, A. Ali
2000 "An Ethnobotanical Study In The Karagüney Mountain (Kırıkkale): Uses, Nutritional Value and Vernacular Names". *The Hacettepe Bulletin of Natural Sciences and Engineering series A*(28): 22-32.
- EKİM, Tuna, Mehmet KOYUNCU, Mecit VURAL, Hayri DUMAN, Zeki AYTAÇ ve Nezaket ADIGÜZEL
2000 *Red Data Book of Turkish Plants*. Ankara: Türkiye Tabiatını Koruma Derneği ve Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
- ERTUĞ, Füsün
2000 "An Ethnobotanical Study in Central Anatolia (Turkey)", *Economic Botany* 54 (2): 155-182.
- ERTUĞ, Füsün, Gülelendam TÜMEN, Ali ÇELİK ve Tuncay DIRMENCI
2004 "Buldan (Denizli) Etnobotanik Alan Araştırması 2003", *TÜBA-KED* 2: 187-218.
- EZER, Nurten ve Öykü ARISAN-MUMCU
2006 "Folk medicines in Merzifon (Amasya, Turkey)", *Türk J. Bot.* 30.3: 223-230.
- FUJITA, Tetsuro, Ekrem SEZİK, Mamoru TABATA, Erdem YEŞİLADA, Gisho HONDA, Yoshio TAKEDA, Toshihiro TANAKA ve Yoshihisa TAKAISHI
1995 "Traditional medicine in Turkey VII: Folk medicine in middle and west Black Sea regions". *Economic Botany* 49: 406-422.

- GÜNER, Adil, Neriman ÖZHATAY, Tuna EKİM ve Kemal Hüsnü Can BAŞER
2000 *Flora of Turkey and the East Aegean Islands 11* (Supplement), Edinburgh: Edinburg University
- HAZNEDAR, Şinasi
1989 "Amasya Doğu Yöresinin Jeolojisi", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon).
- HÜSAMEDDİN, A. Hüseyin
1986 *Amasya Tarihi*, cilt 1. Ankara: Amasya Belediyesi Kültür Yayınları.
- KETENOĞLU, Osman ve Mustafa AYDOĞDU
1994 "Amasya-Yozgat-Çorum Arasında Kalan Bölgenin (Karadağ, Kırklar ve Buzluk Dağları) Floristik ve Sintaksonomik Yönden Araştırılması". (TÜBİTAK, Proje No: TBAG-1129, Ankara)
- KOÇAK, Selim
1999 "Karaman Yöresinde Etnobotanik Bir Araştırma", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Farmasötik Botanik ABD, İstanbul).
- KORKMAZ, Hasan, Erkan YALÇIN, Ali ENGIN ve Cengiz YILDIRIM
2005 "Flora of Tavşan Mountain (Merzifon - Amasya)", *OT* 12.2: 103-140.
- KURT, Latif, Mustafa AYDOĞDU, Osman KETENOĞLU, Fatma KURT, Simin SEREN, Ümit BİNGÖL
1998 "Amasya-Yozgat-Çorum arasında kalan bölgenin (Karadağ, Kırklar ve Buzluk Dağları) florasına katkı", *FFMÜ* 10.1: 83-108.
- PEKER, Suat
1988 "Kuşpınar-tepe (Amasya)'nın Florası", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi. Ankara).
- SADIKOĞLU, Narin
1998 "Cumhuriyet Dönemi Türk Etnobotanik Araştırmalar Arşivi", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Farmasötik Botanik ABD. İstanbul).
- SEZİK, Ekrem, M. ZOR ve Erdem YEŞİLADA
1992 "Traditional medicine in Turkey II: Folk medicine in Kastamonu". *International Journal of Pharmacognosy* 30: 233-239.
- SEZİK, Ekrem, Erdem YEŞİLADA, Gisho HONDA, Yoshihisa, TAKAISHI, Yoshio TAKEDA ve Toshihiro TANAKA
2001 "Traditional medicine in Turkey X: Folk medicine in Central Anatolia". *Journal of Ethnopharmacology* 75: 95-115.
- Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı
1975 *Yeşilirmak Havzası Toprakları*, (Toprak Su Genel Müdürlüğü 29). Ankara.
- 1991 "Amasya İli Arazi Varlığı", (Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü II Rapor no: 05, Ankara).
- VURAL, Mecit, Faik Ahmet KARAVELİOĞULLARI, Hüseyin POLAT
1997 "Çiçekdağı (Kırşehir) ve çevresinin etnobotanik özellikleri". *OT* 4 (1): 117-124.
- YENİ, Erdem
2001 "Ermenek (Karaman) ve Yöresinde Yetişen Tıbbi Bitkiler Üzerine Bir Araştırma", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Biyoloji ABD, Konya.)
- YILDIRIMLI, Şinasi
2004 "Etnobotanik ve Türk Etnobotanigi". *Kebikeç* 17: 175-193.
- YÜCEL, Emel
2005 "Çakır Dağı Florası (Merzifon)", (yayımlanmamış yüksek lisans tezi: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- ZEYBEK, Halil İbrahim
1998 "Amasya Ovası ve Yakın Çevresinin Fiziki Coğrafyası", (yayımlanmamış doktora tezi: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun).
- <http://www.angelfire.com/ks3/kemerhisar/elma.htm> (kemerhisar/ NİĞDE ilçesinin web sitesi)

EK 1: AMASYA ETNOBOTANİK ÇALIŞMASINDA BELİRLENEN BİTKİ LİSTESİ

	Familiyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
1	Divisio: ASCOMYCOTA	<i>Morchella</i> sp.	kuzugöbeği	1, 6	K	I05	4242 (lev. 4: res. 14)	-
2	Divisio: BASIDIOMYCOTA	* <i>Agaricus</i> sp.	kültür mantarı	6	K	I05		-
3	Sınıf: ASCOLICHENES	<i>Parmelia</i> sp.	taş (şeytan) kınası	5, 6	L	V01	4288-B	-
4	EQUISETACEAE	<i>Equisetum ramosissimum</i> Desf.	kırkkilit/ sazak	6	A	II01	4201	-
5	AMARANTHACEAE	<i>Amaranthus retroflexus</i> L.	karagöz pancar/ kara sirkem/ karagöz otu/ kara pancar	2, 3, 5, 6	E	I01	3429	-
6	ANACARDIACEAE	<i>Pistacia terebinthus</i> L. ssp. <i>palaestina</i> (Boiss.) Engl.	sakızlık ağacı/ çetene/ menengüç	4, 6	G D E	I04, II01 V08 (alet sapı) V01	3303	E. Medit.
7		<i>Rhus coriaria</i> L.	tetre/ sumak	2, 3	G	II02	4202	-
8	APIACEAE	<i>Anethum graveolens</i> L.	dere otu/ ırazdane	2, 6	E	I01, I08	4203	-
9		<i>Bifora radians</i> M. Bieb.	kıns otu/ madenüs otu/ kötü ot/ acı ot/ kişmirim otu	5, 6	E A	I08 VII06	3316	-
10		<i>Bupleurum rotundifolium</i> L.	tavukgötü/ gıcır	1	E	I01	4115	-
11		<i>Caucalis platycarpus</i> L.	telli kara pıtırak	2	A	IV, V04	4139	-
12		<i>Conium maculatum</i> L.	baldıran/ baldırğan	1, 2, 3, 6	A	VII04	3420 (lev. 8: res. 41)	-
13		<i>Eryngium campestre</i> L. var.	sütlü diken/ kuşkonmaz otu virens Link	5, 6	B	I02	4204	-
14		<i>Heracleum platytaenium</i> Boiss.	havaotu/ hava çalığı otu	1, 3, 6	E G	II01 V08 (hed. eşya)	4205 (lev. 8: res. 39)	endemik/ Euxine
15		* <i>Petroselinum crispum</i> (Mill.) A. W. Hill	madenüs/ maydanoz	1, 4, 5, 6	E	I01, II01		-
16		<i>Turgenia latifolia</i> (L.) H. Hoffm.	karapıtırak	2	A	IV	4133	-
17	ARACEAE	<i>Arum euxinum</i> R. B. Mill.	minik/ nünük/ gavur pancarı	1, 3, 4	E A	I01 II01	4206	-
18	ASTERACEAE	<i>Achillea biebersteinii</i> Afan.	havaotu/ civan perçemi/ kesik otu	6	E, F F (kuru) (hediyeelik eşya)	II01 V08	3351	Iran.-Turan
19		<i>Achillea millefolium</i> L. ssp. <i>pannonica</i> (Scheele) Hayek	harıca ot/ civan perçemi/ hezeran	2, 3, 6	A F (kuru) (hediyeelik eşya)	VII04 V08	4150	-
20		<i>Achillea setacea</i> Waldst.&Kit.	civan perçemi/ hezeran	2, 3, 6	F (kuru) (hediyeelik eşya)	V08	4207	Euro.-Sib.
21		<i>Bellis perennis</i> L.	papatya	1	F	II01	4208	Euro.-Sib.
22		<i>Calendula arvensis</i> L.	-	6	F	VI08	4293	-
23		<i>Carduus nutans</i> L. sensu lato	peygamber dügmesi	6	F, H	II01	4126	-

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
24		<i>Carduus pycnocephalus</i> L. ssp. <i>albidus</i> (M. Bieb.) Kazmi	dikencik	1, 2, 5	E	I01	3418	-
25		<i>Centaurea virgata</i> Lam. Group A	barama otu	6	A	V04, VI18	4122	-
26		<i>Chondrilla juncea</i> L. var. <i>juncea</i>	sakız otu	1,6	Ic	I09 (sakız), II01	3283	-
27		<i>Cichorium intybus</i> L.	sakızlık otu/ eşek sakızı/ yabani hindiba/ yer sakızı/ ayakçak otu	3, 5, 6	Ic A	I09 (sakız) VII09, II01	4209 (lev. 5: res. 22)	-
28		<i>Cirsium arvense</i> Scop. ssp. <i>vestitum</i> (Wimm.&Grab.) Petr.	dikencik/ köy göçüren	1, 2, 5	A E	VII01 I01	3414	-
29		* <i>Helianthus annuus</i> L.	ayçiçeği	5	H A (kuru)	I04 III		-
30		* <i>Helianthus tuberosus</i> L.	yerelması	3, 6	Ca	I03, II01		-
31		<i>Helichrysum plicatum</i> DC. ssp. <i>plicatum</i>	yayla çiçeği/ arı çiçeği/ yılan çiçeği/ altın çiçek/ ölmez çiçek/ pire çiçeği	2, 3, 6	F	II01	3384	-
32		<i>Lactuca serriola</i> L.	badik otu/ ayakçak otu/ kibrit otu	5, 6	E	IV, VII09	3444	Euro.-Sib.
33		<i>Matricaria chamomilla</i> L. var. <i>recutita</i> (L.) Grierson	koyungözü	1, 2	E A	I07, II01, II02 V01, VII03	3386 (lev.5: res. 20)	-
34		<i>Picris strigosa</i> M.Bieb.	sütlücan	1	E A	I01 IV	3439	Iran-Turan
35		<i>Reichardia glauca</i> Matthews	acıot	3	A	VII04	3441	Iran-Turan
36		<i>Scorzonera cana</i> (C. A. Mey.) H. Hoffm. var. <i>radicosa</i> (Boiss.) D. F. Chamb.	tekel/ tekelcan	1, 4, 5, 6	E	I01	3451-B	-
37		<i>Scorzonera mollis</i> M. Bieb. ssp. <i>szowitzii</i> (DC) D. F. Chamb.	geçi ciciği	1	Ca	I03	3383	-
38		<i>Tanacetum balsaminata</i> L. ssp. <i>balsaminata</i>	mesmelek	6	E	I08	3284	-
39		<i>Taraxacum officinale</i> Weber	karahindiba/ eşek sakızı	5, 6	E Ic A	I01 I09 (sakız) II01	4210	-
40		<i>Tragopogon longirostris</i> Bisch. Ex Sch. Bip. var. <i>abbreviatus</i> Boiss.	yemlik	2, 4, 5, 6	E	I01	3406	-
41		<i>Xeranthemum annuum</i> L.	-	6	F	VI08	4211	-
42	BERBERIDACEAE	<i>Berberis vulgaris</i> L.	hanımtuzluğu	1, 6	G B	II01 V01	4212	-

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
43		<i>Leontice leontopetalum</i> L. ssp. <i>leontopetalum</i>	çakıldak/ cingit bardağı	1	G	VI16 (oyun)	3331	-
44	BORAGINACEAE	<i>Anchusa leptophylla</i> Roem. &Schultes ssp. <i>incana</i> Ledeb.	-	4	F	V01	3304-A	endemik/ Iran-Turan (?)
45		<i>Anchusa leptophylla</i> Roem.&Schultes ssp. <i>leptophylla</i>	sığırdili	2	E	I01	4143	-
46		<i>Anchusa strigosa</i> Labill.	dikencik	1, 2, 5	E	I01	3328	-
47		<i>Anchusa undulata</i> L. ssp. <i>hybrida</i> (Ten.) Coutinho	-	4	F	V01	3304-B	Medit.
48		<i>Buglossoides arvensis</i> (L.) I. M. Johnst.	karerüş	2	E	I01	3397	-
49		<i>Echium italicum</i> L.	hava civa	6	B	II01	3353	Medit.
50		<i>Nonea caspica</i> (Willd.) G. Don.	danadili	6	E	I01	4213	Iran-Turan
51	BRASSICACEAE	* <i>Brassica oleracea</i> L. var. <i>oleracea</i>	kelem/ lahana	5, 6	E	I01, II01, II02		-
52		<i>Capsella bursa-pastoris</i> (L.) Medik.	kuş ekmeği	1, 2, 4, 5, 6	E	I01	3290	-
53		<i>Descurainia sophia</i> (L.) Webb ex Prantl	kıl namzan	2	A	V04	4134	-
54		* <i>Eruca sativa</i> Mill.	roka	6	E	I01		-
55		* <i>Lepidium sativum</i> L. ssp. <i>sativum</i>	tere	6	E	I01		-
56		<i>Neslia apiculata</i> Fisch.	gıcır otu/ tarla gıcırı/ gıcır tavuk	1, 3, 5	E	I01	3325	-
57		<i>Sinapis arvensis</i> L.	namzan	2, 3, 4, 5, 6	E A	I01 VII04	3244 (lev. 8: res. 40)	-
58	BUXACEAE	* <i>Buxus sempervirens</i> L.	şimşir	6	D	V05		Euro.-Sib.
59	CAMPANULACEAE	<i>Asyneuma limonifolium</i> (L.) Janch. ssp. <i>pestalozzae</i> (Boiss.) Damboldt	-	3	A	V04	4214	endemik
60	CANNABACEAE	<i>Humulus lupulus</i> L.	maya otu	4,6	F	I09 (maya)	4197	Euro.-Sib.
61	CAPPARACEAE	<i>Capparis ovata</i> Desf. var. <i>herbacea</i> (Willd.) D. Zohary	gebere	6	F (tam açmadan)	I06	4215	-
62	CAPRIFOLIACEAE	<i>Lonicera etrusca</i> Santi var. <i>etrusca</i>	hanımeli	4, 6	F	I06, VII05	4292 (lev. 4: res. 16)	Medit.
63	CARYOPHYLLACEAE	<i>Cerastium brachypetalum</i> Pers. ssp. <i>roeseri</i> (Boiss.&Heldr.) Nyman	Tavşan topuğu, tavşan ekmeği	2, 6	E	I01	3296	-
64		<i>Cerastium dichotomum</i> L. ssp. <i>dichotomum</i>	dingilcük	2	E	I01	3403	-
65		<i>Holosteum umbellatum</i> L. var. <i>tenerimum</i> (Boiss.) Gay.	erişte	1, 6	E	I01	4216	-
66		<i>Saponaria officinalis</i> L.	sabun otu/ köpürük otu	1, 2, 6	E, F	VI12	4289	-

	Familiyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
67		<i>Silene alba</i> (Mill.) Krause ssp. <i>ericalycina</i> (Boiss.) Walters	kurtkulağı	2, 6	E G	I01 V116 (çocuk oyuncağı)	3299	-
68		<i>Silene vulgaris</i> (Moench) Garcke var. <i>vulgaris</i>	tavuk gıcırı/ gıcır tavuk/ kıncıl	2, 6	E	I01	3436	-
69		<i>Stellaria media</i> Vill. ssp. <i>media</i> (L.) Vill.	yılancık/ kaz otu/ kazayağı/ cincilim/ yer yayıltısı	1, 2, 4, 5, 6	E	I01	3302	-
70	CHENOPODIACEAE	* <i>Atriplex hortensis</i> L.	hayat süpürgesi	5, 6	A	V04	3281	-
71		* <i>Beta vulgaris</i> L. provar. <i>altissima</i> (Döll) J. Helm	kocabaş/ şekerpancarı	2, 5, 6	E B (yumru)	I01 I02, II01, V116 (çocuk oyuncağı)		-
72		<i>Chenopodium album</i> L. ssp. <i>album</i> var. <i>album</i>	sirkem/ tatlı sirkem/ ak sirkem	2, 3, 5, 6	E	I01	3427	-
73		<i>Chenopodium murale</i> L.	altıgöz	1	E	I01	3342	
74	CONVOLVULACEAE	<i>Convolvulus arvensis</i> L.	şarışık otu/ dana şarışavı/ dana otu/ şarışağuk	3, 6	E	I01, II01	4151	-
75	CORYLACEAE	<i>Carpinus betulus</i> L.	gürgen	3, 6	D	III, V08 (alet sapı)	4217	Euro.-Sib.
76		<i>Carpinus orientalis</i> Mill. ssp. <i>orientalis</i>	meşe	2,3,6	D	III, V08 (alet sapı)	4218	-
77		<i>Corylus colurna</i> L.	fındık	4	G G (iç kabuk) D (genç)	II01 III V03	4219	Euro.-Sib.
78	CUCURBITACEAE	<i>Bryonia alba</i> L.	ilingür	1, 6	E	I01	3338	Euro.-Sib.
79		* <i>Cucumis sativus</i> L.	salatalık/ hıyar	6	G Ia	I04 II01		-
80		* <i>Cucurbita pepo</i> L.	kabak	5, 6	G H	I04 II01		-
81		<i>Ecballium elaterium</i> (L.) A. Rich.	it hıyarı/ it kavunu/ yabani kavun	4, 6	Ia	II01	4220 (lev. 6: res. 27)	-
82		* <i>Momordica charantia</i> L.	kudretnarı	6	G H	II01 VII09	(lev. 6: res. 26)	-
83	CUPRESSACEAE	* <i>Cupressus sempervirens</i> L.	selvi	6	Ie	II01, V08 (hediyelik eşya)		-
84		<i>Juniperus oxycedrus</i> L. ssp. <i>oxycedrus</i>	ardıç	3, 6	Ie	II01	4221	-
85	CYPERACEAE	<i>Cyperus rotundus</i> L.	topalak otu	6	B	II01	4194	-
86	DIPSACACEAE	<i>Dipsacus laciniatus</i> L.	-	1, 3	F (kuru)	V08 (hediyelik eşya)	4222	-
87		<i>Scabiosa rotata</i> M. Bieb.	-	3	A	V04	4223	Iran-Turan
88	ELAEAGNACEAE	* <i>Elaeagnus angustifolia</i> L.	iğde	1, 4, 6	D (genç) F G	V07 VII05 I04		-

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
89	EUPHORBIACEAE	<i>Andrachne telephioides</i> L.	boncuk otu	6	G	V06	4224	-
90		<i>Euphorbia cardiophylla</i> Boiss. & Heldr.	sütleğen/ acı ot/ sütlaç otu	4, 6	Ic A	II01 VII04	4228	endemik
91		<i>Euphorbia rigida</i> M. Bieb.	sütleğen/ acı ot/ sütlaçotu	1, 6 A	Ic VII04	II01	4227	Medit.
92	FABACEAE	<i>Astragalus angustifolius</i> Lam. ssp. <i>pungens</i> (Willd.) Hayek	geven	2, 6	A	IV, V08 (kitre)	4226	-
93		<i>Astragalus pseudocaspius</i> Fisch.	geven	2, 6	A	IV, V08 (kitre)	4225-A (lev 7: res. 31)	-
94		▼ <i>Cassia angustifolia</i> Vahl.	sinameki	4, 5, 6	E	II01		-
95		<i>Colutea cilicica</i> Boiss. & Bal.	patlangaç	3, 5, 6	G	VI16 (çocuk oyuncacağı)	4225-B (lev. 8: res. 42)	-
96		<i>Medicago minima</i> (L.) Bartal. var. <i>minima</i>	yabani yonca/ kara yonca/ ikçil otu	5	A	II02, IV	3412	-
97		<i>Medicago sativa</i> L. ssp. <i>sativa</i>	efek/ kara yonca	5	A	IV, VII04	3413	-
98		<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	akasya	6 F	G I06	I04	4290	-
99		* <i>Vicia anatolica</i> Turrit	fiğ	1	A	IV	3335	Iran-Turan
100		<i>Vicia bithynica</i> L.	Şaban paklası	2	E	I01	4144	-
101		<i>Vicia cracca</i> L. ssp. <i>stenophylla</i> Vell.	kuş pasılı/ dağ yoncası/ yalancı yonca	5	H A	I04 IV	3447	-
102		<i>Vicia narbonensis</i> L. var. <i>narbonensis</i>	pasılı/ paklava otu/ yabani bakla/ yılanyaştığı	1, 2, 5	E H	I01 I04	3407	-
103		<i>Vicia sativa</i> L. ssp. <i>incisa</i> (M. Bieb.) Archibald var. <i>cordata</i> (Wulfen ex Hoppe) Archibald	-	1	A	IV	4123	-
104	FAGACEAE	<i>Quercus cerris</i> L. var. <i>cerris</i>	pelit	2, 3, 4	G D E, G E	I04, VI16 (çocuk oyuncacağı) III V01 VI18	4229 (lev. 2: res. 1)	-
105		<i>Quercus pubescens</i> Willd.	pelit	2, 3, 4	G D E, G E	I04, VI16 (çocuk oyuncacağı) III V01 VI18	4231	-
106	GERANIACEAE	<i>Erodium ciconium</i> (L.) L'Hér.	kekliktırnağı	6	E	I01	3349	-
107		<i>Erodium cicutarium</i> (L.) L'Hér. ssp. <i>cicutarium</i>	leylekburnu	6	E	I01	4230	-
108		<i>Geranium macrostylum</i> Boiss.	dedaban/ dere daban/ deli daban/ devetabanı	1, 2, 3, 5	Ca	I03	3368	E. Medit. (mt.)

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
109		<i>Geranium pusillum</i> Burm.	gelinparmağı	6	E	I01	3348	-
110		<i>Geranium rotundifolium</i> L.	yüzükkaşı	1, 2, 4, 6	E	I01	3287	-
111		* <i>Pelargonium zonale</i>	sardunya	6	F	VI10		-
112	HYPERICACEAE	<i>Hypericum perforatum</i> L.	kantaron otu	6	E, F	II01	3352 (lev. 5: res. 24)	-
113	IRIDACEAE	<i>Crocus ancyrensis</i> (Herbert) Maw	sarıçiğdem	1, 2, 3, 5	Cd	I03	3294	endemik / Iran-Turan
114		<i>Crocus reticulatus</i> Steven ex Adams ssp. <i>reticulatus</i>	çiğdem	1, 2, 3, 5	Cd	I03	4233	-
115		<i>Iris galatica</i> Siehe	nevruz/ menevşe	6	Ca	I03 F	4234 I06	endemik / Iran-Turan
116		<i>Iris histrioides</i> (Wilson) Arnott	nevruz/ menevşe	2, 3	Ca F	I03 I06	4232	endemik / Euxine
117	JUGLANDACEAE	* <i>Juglans regia</i> L.	ceviz	5, 6	H G (dış kabuk) G (iç kabuk) E, G (dış kabuk) D	I04,II01 II01 III V01 V05		-
118	LAMIACEAE	<i>Lamium purpureum</i> L. var. <i>purpureum</i>	ballık/ balmumu/ ballıbaba/ balluhan/ göğengözü	1, 6	E	I01	3289	Euro.-Sib.
119		<i>Melissa officinalis</i> L. ssp. <i>officinalis</i>	oğulotu/ kör ısırgan/ limonotu	1, 3, 6	E	II01	4235	-
120		<i>Mentha longifolia</i> (L.) Huds. ssp. <i>longifolia</i>	su nanesi	2, 3	E	I08	4236 (lev. 5: res. 21)	Medit.
121		* <i>Mentha suaveolens</i> Ehrh.	nane	4, 5, 6	E A	I08 II01		-
122		<i>Nepeta italica</i> L.	adaçayı	6	F	I07	4239	-
123		* <i>Ocimum basilicum</i> L.	reyhan/ fesleğen/ irehan	4, 6	E F	I08 VI10	3277	-
124		<i>Salvia candidissima</i> Vahl. ssp. <i>occidentalis</i> Hedge	ellik otu	2, 5	E	VI18	4145	Iran-Turan (?)
125		<i>Salvia sclarea</i> L.	ellik otu	2, 5	E	VI18	4238	-
126		<i>Salvia tomentosa</i> Mill.	ellik otu	2, 5	E	VI18	3425	Medit.
127		<i>Salvia verticillata</i> L. ssp. <i>amasiaca</i> (Freyn & Bornm.) Bornm.	ellik otu	2, 5	E	VI18	4147	Iran-Turan (?)
128		<i>Salvia virgata</i> Jacq.	ellik otu	2, 5	E	VI18	4146	-
129		<i>Satureja hortensis</i> L.	kekik	2, 3	E E, F	I08 II01	4240	-
130		<i>Satureja wiedemanniana</i> (Lallem.) Velen.	kekik	1, 2, 3	E E, F	I08 II01	4199 (lev. 5: res. 23)	endemik
131		<i>Sideritis dichotoma</i>	tüylü adaçayı Huter	1, 6	F E, F	I07 II01	4241 (lev. 5: res. 19)	endemik
132		<i>Teucrium polium</i> L.	harman otu/ karın ağrısı otu/ mayasıl otu	1, 6	F	II01	3320	-
133		<i>Thymbra spicata</i> L. var. <i>spicata</i>	karabaş kekiği	2, 3, 6	E,F	II01	4243	E. Medit.

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
134		<i>Thymus sipyleus</i> Boiss. ssp. <i>rosulans</i> (Borbas) Jalas	kekik otu	1, 2, 6	E E, F	I08 I07, II01, II02	4248	-
135		<i>Wiedemannia orientalis</i> Fisch.&C.A.Mey.	emzik otu/ emecek/ ballık/ balcık/balotu	1, 2, 5	F	I06	4237 (lev. 4: res. 18)	endemik/ Iran- Turan
136	LILIACEAE	* <i>Allium cepa</i> L.	soğan	2, 5, 6	Cc, E Cc Cc (renkli dış kabuk)	I01 II01 V01		-
137		* <i>Allium sativum</i> L.	sarımsak	5	H	I04, II01		-
138		<i>Asparagus officinalis</i> L.	menevcer/ kuşkonmaz	1, 4, 5, 6	E	I01	3265	-
139		<i>Muscari armeniacum</i> Leichtlin ex Baker	horozibiği/ kargapabucu/ it sarımsağı/ karga sarımsağı	5, 6	F A	V01 VII04	4244	-
140		<i>Muscari bourgaei</i> Baker	horozibiği/ kargapabucu/ it sarımsağı/ karga sarımsağı	5, 6	F A	V01 VII04	4245	endemik / Medit.
141		<i>Muscari neglectum</i> Guss.	horozibiği/ kargapabucu/ it sarımsağı/ karga sarımsağı	5, 6	F A	V01 VII04	4246	-
142		<i>Ornithogalum oligophyllum</i> E. D. Clarke	sabunotu	4	E	VI12	4247	-
143		<i>Ornithogalum sphaerocarpum</i> A. Kern	sabunotu	4	E	VI12	4252	-
144	LINACEAE	* <i>Linum bienne</i> Mill.	sağrek/ seyrek/ zeyrek/ susam	4, 5, 6	H	I04,II01	4109	Medit.
145	LORANTHACEAE	<i>Viscum album</i> L. ssp. <i>album</i>	gökçeotu/ ökseotu	4, 6	E, G	II01	4249	-
146	MALVACEAE	<i>Alcea pallida</i> Waldst.&Kit.	gülhatmi/ fatmagül	6	E, F	II01	4251	-
147		* <i>Hibiscus esculentus</i>	bamya	5	G	II01, I04		-
148		<i>Malva neglecta</i> Wallr.	kömeç/ ebemgümeci	1, 2, 3, 4, 5, 6	E E, B	I01 II01	3389	-
149		<i>Malva sylvestris</i> L.	kömeç/ ebemgümeci	1, 2, 3, 4, 5, 6	E E, B	I01 II01	4253	-
150	MORACEAE	* <i>Ficus carica</i> L. ssp. <i>carica</i>	incir	5, 6	Ic D (genç) I04	II01 V05 (oyuncak)		-
151		* <i>Morus alba</i> L.	beyaz dut	2, 6	G E D (genç)	I04 I01 V05 (oyuncak)		-
152		* <i>Morus nigra</i> L.	kara dut	1, 2, 6	G E D (genç)	I04,II01 I01 V05 (oyuncak)		-
153	OLEACEAE	<i>Jasminum frutians</i> L.	atotu	6	G	II02	4121	Medit.
154		▼ <i>Olea europaea</i> L. var. <i>sylvestris</i> (Mill.) Lehr	zeytin	2, 5, 6	G G, H	I04 II01		-
155		<i>Phillyrea latifolia</i> L.	gökçe ağaç/ göğçe ağacı	6	D (genç)	V04	3285	Medit.
156	ONAGRACACEAE	<i>Epilobium angustifolium</i> L.	yakı otu	1, 2, 3	F	II01	4250 (lev. 6: res. 25)	-

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
157	ORCHIDACEAE	<i>Orchis palustris</i> Jacq.	salep otu	3, 6	Ca	II01	4254	-
158	PAPAVERACEAE	<i>Fumaria asepalae</i> Boiss.	cıvık ot	5, 6	E,F	II01	4131	-
159		<i>Fumaria officinalis</i> L.	-	5, 6	E,F	II01	3312	-
160		<i>Papaver lacerum</i> Popov	lale/ gelincik/ gelinele	2, 5, 6	F A	I06 VII06	3408	-
161		<i>Papaver rhoeas</i> L.	lale/ gelincik/ gelinele	2, 5, 6	F A	I06 VII06	4255 (lev. 4: res. 17)	-
162		<i>Papaver somniferum</i> L.	afein/ haşhaş/ hakkaş	5	H G	II01, I04 V01		-
163	PINACEAE	<i>Pinus brutia</i> Ten.	kızılçam	2, 3	Id E D, E, le le D	I09 (sakız) II01 III V08 (hediyelek eşya) V05	4267	-
164		<i>Pinus nigra</i> Arn. ssp. <i>pallasiana</i> (Lamb.) Holmboe	karaçam	2, 3, 6	Id E D, E, le le D	I09 (sakız) II01 III V08 (hediyelek eşya) V05	4260	-
165		<i>Pinus sylvestris</i> L.	sarıçam	2, 3, 6	Id E D, E, le le D	I09 (sakız) II01 III V08 (hediyelek eşya) V05	4264	-
166		<i>Pinus pinea</i> L.	fıstık çamı	2, 3	Id E D, E, le le D H	I09 (sakız) II01 III V08 (hediyelek eşya) V05 I04	4256	-
167	PLANTAGINACEAE	<i>Plantago lanceolata</i> L.	demra otu	1, 5, 6	E B	I01 II01	3280	-
168		<i>Plantago major</i> L. ssp. <i>major</i>	sinir otu/ bağ yaprağı/ siğilli yaprak/ çibanotu/ baharotu	2, 4, 6	E	I01, II01	3398 (lev. 3: res. 12)	-
169	PLUMBAGINACEAE	<i>Acantholimon acerosum</i> (Willd.) Boiss. var. <i>acerosum</i>	erkek geven	2, 6	A F	IV VI08	4266 (lev. 6: res. 30)	Iran- Turan
170	POACEAE	<i>Avena fatua</i> L. var. <i>fatua</i>	yabani yulaf/ piç yulaf	5	A	II02, IV	4130	-
171		* <i>Avena sativa</i> L.	kara yulaf	3	A	IV	3246	-
172		<i>Chrysopogon gryllus</i> (L.) Trin. ssp. <i>gryllus</i>	damat süpürgesi	6	A	V04	4257	-
173		* <i>Coix lacryma-jobi</i> L.	tespihotu	6	H	V06	4196 (lev. 7: res. 36)	-
174		<i>Hordeum murinum</i> (L.) ssp. <i>glaucum</i> (Steud.) Tzvelev	avrum otu	5, 6	A	IV	4265	-
175		* <i>Hordeum vulgare</i> L.	arpa	5	A H	III, IV II01	3445	-
176		* <i>Secale cereale</i> L. var. <i>cereale</i>	çavdar	2	A	IV	4128	-

	Familiyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
177		<i>Sorghum halepense</i> (L.) Pers. var. <i>halepense</i>	kelem ayrığı	4	A	VII04	3282	-
178		<i>Stipa ehrenbergiana</i> Trin.&Rupr.	-	2, 6	H	VI08	4258	-
179		* <i>Triticum aestivum</i> L.	buğday	1, 3, 5	H A D	I04 III V05 (oyuncak)	3245 (lev. 4; res. 13)	-
180		* <i>Zea mays</i> L.	mısır	5, 6	G, D G D H	II01 I04, V08 (hediyeelik eşya) V02, V08 (ip) VI06 (tütüsü)		-
181	POLYGONACEAE	<i>Polygonum convolvulus</i> L.	yeme şarımşavı/ şarımşak	2	E	I01	4138	-
182		<i>Polygonum arenastrum</i> Bor.	kara madımak	2, 5, 6	E	I01	3422	-
183		<i>Polygonum cognatum</i> Meisn.	madımak	1, 2, 3, 4	E	I01	3424	-
184		<i>Rumex acetosella</i> L.	eğşikulak/ eşkicük	2	E	I01, II01	4259	-
185		<i>Rumex angustifolius</i> Campd. ssp. <i>angustifolius</i>	efelik/ efelek	1, 2, 3, 4, 6	E	I01	4156	-
186		<i>Rumex patientia</i> L.	efelik/ efelek	1, 2, 3, 4, 6	E	I01	3387	-
187		<i>Rumex scutatus</i> L.	kuzukulağı/ eşkicük/ ekşimik	2, 3, 4	E	I01, II01	3401	-
188	PORTULACACEAE	<i>Portulaca oleracea</i> L. ssp. <i>oleracea</i>	pirpirim/ semizotu	1, 5, 6	E	I01	4263	-
189	PRIMULACEAE	<i>Cyclamen coum</i> Mill. var. <i>coum</i>	ağurşak/ ağşak/ kızıl avşak	4, 6	Ca	II01	4261	-
190	PUNICACEAE	* <i>Punica granatum</i> L.	nar	6	F G	II01 I04		-
191	RANUNCULACEAE	<i>Adonis aestivalis</i> L. ssp. <i>aestivalis</i>	arapsaçı	2	A	V04	3392	-
192		<i>Adonis flammea</i> Jacq.	arapsaçı	1	E	I01	3451-A	-
193		<i>Nigella arvensis</i> var. <i>glauca</i>	çörekotu	1, 6	H	I04	4269	-
194		<i>Ranunculus arvensis</i> L.	sarı pıtrak	2, 3, 4, 6	A	II01	3402 (lev. 6; res. 28)	-
195	RHAMNACEAE	<i>Paliurus spina-christi</i> Mill.	çaltı diken	1, 5, 6	G	II01, VI16, V08 (hediyeelik eşya)	4268 (lev. 2; res. 5)	-
196		* <i>Zizyphus jujuba</i> Mill.	innap	6	G F	I04, II01 VII05		-
197	ROSACEAE	<i>Amygdalus communis</i> L.	badem/ çağla	2, 3, 5, 6	G, H	I04	4271	-
198		* <i>Cerasus avium</i>	kiraz	5, 6	G G (sap)	I04 II01		-
199		<i>Cerasus mahaleb</i> (L.) Mill. var. <i>mahaleb</i>	Endülüs / mahlep	2, 3, 6	G	II01	4272 (lev. 2; res. 6)	-
200		<i>Cerasus prostrata</i> (Lab.) Ser. var. <i>prostrata</i>	daşan elması	3, 4, 6	G	I04	3300	-
201		<i>Crataegus monogyna</i> Jacq. ssp. <i>monogyna</i>	yemişen	1, 2, 5, 6	G	I04	4280	-

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
202		<i>Crataegus orientalis</i> Pall. ex M. Bieb var. <i>orientalis</i>	aluç	2, 3	G G, D (genç)	I04, II01 I07	3262	-
203		* <i>Cydonia oblonga</i> Mill.	ayva/ hayva	4, 5, 6	F G E E,H D (genç)	I06 I04 I07, V01 II01 V05 (oyuncak)		-
204		* <i>Malus communis</i> H. J. Lam	Amsya elması/ misket/ Amasya misketi	4, 5, 6	G G, H D (genç)	I04 II01 V08 (alet sapı)	(lev. 3: res. 10)	-
205		<i>Malus sylvestris</i> Mill. ssp. <i>orientalis</i> var. <i>orientalis</i> (A. Uglitzkich) Browicz	acuk/ piç elma/ yabani elma	2, 3	G	I04, II02	4262	-
206		* <i>Persica vulgaris</i> Mill.	şeftali	6	G E	I04 II02		-
207		<i>Prunus divaricata</i> Ledeb. ssp. <i>ursina</i> (Kotschy) Browicz	çalkı otu/ çıtırdak	1	D (genç)	V04	3332 (lev. 7: res. 34)	-
208		<i>Pyracantha coccinea</i> Roem.	ebembükü	1, 3	G	I04	4281	-
209		<i>Pyrus amygdaliformis</i> var. <i>lanceolata</i> Diap.	çördük	1, 2	G	I04	4270	-
210		* <i>Pyrus communis</i> L. ssp. <i>communis</i>	armut	5	D (genç) G	V08 (alet sapı) I04		-
211		<i>Pyrus elaeagnifolia</i> Pall. ssp. <i>elaegnifolia</i>	ahlat	1, 2	G	I04, II01	4282	-
212		<i>Rosa canina</i> L.	kuşburnu/ yabani gül	1, 2, 5, 6	F G	I06 I04, I07, II01	4273 (lev. 4: res. 15)	-
213		<i>Rosa foetida</i> J. Herm.	sarı kuşburnu	5	F	I06	3314	Iran-Turan
214		<i>Rubus canescens</i> DC. var. <i>canescens</i>	karamuk/ kızamık/ böğürtlen	1, 2, 5	G B, D	I04 II01	4279	-
215		<i>Rubus sanctus</i> Schreb.	karamuk/ kızamık/ böğürtlen	1, 2, 5	G B, D	I04 II01	4274	-
216		* <i>Sorbus domestica</i> L.	üvez	1, 6	G E, G	I04 II01		Euro.- Sib.
217	RUBIACEAE	<i>Galium spurium</i> L. ssp. <i>spurium</i>	yapışkan ot/ boya otu/ boya çili	3, 4, 5, 6	A	V01	3410 (lev. 7: res. 32)	Euro.- Sib.
218		<i>Galium verum</i> L. ssp. <i>verum</i>	boya otu	4, 5, 6	A	V01	3305	-
219	RUTACEAE	<i>Ruta montana</i> (L.) L.	havaotu/ humma otu	6	A F	II01 V08 (hediyelik eşya)	4120 (lev. 2: res. 3)	-
220	SALICACEAE	<i>Salix alba</i> L.	söğüt	6	E D (genç)	II01 VII09, V05 (oyuncak), V08 (alet sapı), V03	4283	Euro.- Sib.
221	SCROPHULARIACEAE	<i>Veronica polita</i> Fr.	İlgancık/ urgancık/ cücebağırsağı	2, 5, 6	E	I01	3288	-

	Familiyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
222	SIMAROUBACEAE	<i>Ailanthus altissima</i> (Mill.) Swingle	mundar ağaç	5, 6	A D (genç)	VII06 V05 (oyuncak)	4278	-
223	SOLANACEAE	<i>Hyoscyamus niger</i> L.	dişotu	4, 6	G, H	II01	4277	-
224		<i>Lycium anatolicum</i> A. Baytop&R. B. Mill.	ak çalu/ mor tiken	1, 5	G	I04	3318	endemik / Iran- Turan
225		* <i>Solanum melongena</i> L.	badıcan/ patlıcan	4, 5, 6	G	I04, II01		-
226		<i>Solanum nigrum</i> L. ssp. <i>nigrum</i>	it üzümü	5	A	VII09	4106	-
227		* <i>Solanum tuberosum</i> L.	patates	4, 5, 6	Ca	I03, II01		-
228	STYRACACEAE	* <i>Styrax officinalis</i> L.	tespih ağacı	6	H	V06		-
229	THEACEAE	▼ <i>Camellia sinensis</i> (L.) O. Kuntze	çay	6	E	II01		-
230	TILIACEAE	<i>Tilia rubra</i> (DC.) ssp. <i>caucasica</i> (Rupr.) V. Engl.	ihlamur	2, 4, 6	F	I07, II01	4284	Euxine
231	ULMACEAE	<i>Celtis caucasica</i> Willd.	daum ağacı/ doğum ağacı	1, 5, 6	G G, D (genç) D	I04 V07 V05 (ağaç işl., oyuncak)	3275	-
232		<i>Ulmus minor</i> Mill. ssp. <i>minor</i>	karaağaç	5, 6	D (genç)	V04, V08 (alet sapı)	4275	-
233	URTICACEAE	<i>Urtica dioica</i> L.	ısırgan/ dalağan	1, 2, 3, 4, 5, 6	E E, H	I01 II01	3388	Euro.- Sib.
234	VITACEAE	* <i>Vitis sylvestris</i> Gmelin	asma/ devek/ bağ/ üzüm	1, 2, 6	G E Ib	I04 I01 VI06 (tütsü)		-
235	ZYGOPHYLLACEAE	<i>Peganum harmala</i> L.	üzerlik otu/ yüzerlik otu/ güzellik otu	5, 6	H A	II01, V07 VI06 (tütsü)	4276	- (lev. 8: res. 37)
236		<i>Tribulus terrestris</i> L.	çoban çökerten	6	A	II01	4285	-
237	APIACEAE	* <i>Scandix iberica</i> M. Bieb.	çubuk otu				3419	
238	ASTERACEAE	* <i>Arctium minus</i> (Hill) Bernh. ssp. <i>pubens</i> (Bab.) A'renes	kaba döşşegi				3417	
239		* <i>Centaurea iberica</i> Trev. ex Sprengel	eşek diken/ karadiken				3385	
240		* <i>Centaurea solstitialis</i> L. ssp. <i>solstitialis</i>	alagöz diken				4294	
241		* <i>Xanthium spinosum</i> L.	sarı diken				3449	
242		* <i>Xanthium strumarium</i> L. ssp. <i>strumarium</i>	domuz pıtrağı				4295	
243	BRASSICACEAE	* <i>Cardaria draba</i> (L.) Desv. ssp. <i>draba</i>	eşek teresi				3341	
244		* <i>Sisymbrium orientale</i> L.	namzan				3322	
245	CARYOPHYLLACEAE	* <i>Vaccaria pyramidata</i> Medik. var. <i>grandiflora</i> (Fisch. ex DC.) Cullen	gıcır				4114-A	
246	CUSCUTACEAE	* <i>Cuscuta</i> sp.	İlembec/ verem otu				4291	
247	FABACEAE	* <i>Coronilla scorpioides</i> (L.) Koch	ikçil otu				4135	

	Familyası	Cins/Tür adı	Yerel adı	Yeri (i)	Kullanılan kısım (ii)	Kullanım kodu (iii)	Örnek no.	Endemizm ve fitocoğrafik bölge (iv)
248		• <i>Glycyrrhiza glabra</i> L. var. <i>glandulifera</i> (Waldst. Et Kit.) Boiss.	biyan				4287	
249		• <i>Medicago varia</i> Martyn	sarı yonca/ kayışkiran				4149	
250		• <i>Melilotus officinalis</i> (L.) Desr.	ikçil otu				4155	
251		• <i>Trifolium pratense</i> L. var. <i>pratense</i>	ikçil otu				4148	
252	PAPAVERACEAE	• <i>Glaucium grandiflorum</i> Boiss. et Huet var. <i>grandiflorum</i>	lale				3432	
253	POACEAE	• <i>Bromus tectorum</i> L.	pisik otu				4127	
254	PRIMULACEAE	• <i>Anagallis arvensis</i> L. var. <i>caerulea</i> (L.) Gouan	dağ irehanı				4137	
255	RANUNCULACEAE	• <i>Consolida orientalis</i> (Gay) Schröd.	gelin çiçeği				4288-A	
256	RESEDACEAE	• <i>Reseda lutea</i> L. var. <i>lutea</i>	eşek turpu				3329	
257	SOLANACEAE	<i>Datura stramonium</i> L.	eşek kestanesi				4286	

(i) Buluntu yerleri:

1. Bağlarüstü köyü (Moramil);
2. Yassıçal Beldesi (Ebemü);
3. Vermiş köyü;
4. Ziyaret beldesi;
5. Bogaköy köyü;
6. Amasya (il merkezi)

(ii) Kullanılan kısım için bkz. s. 139 Çizelge 2: Bitkilerin Kullanılan Kısımları

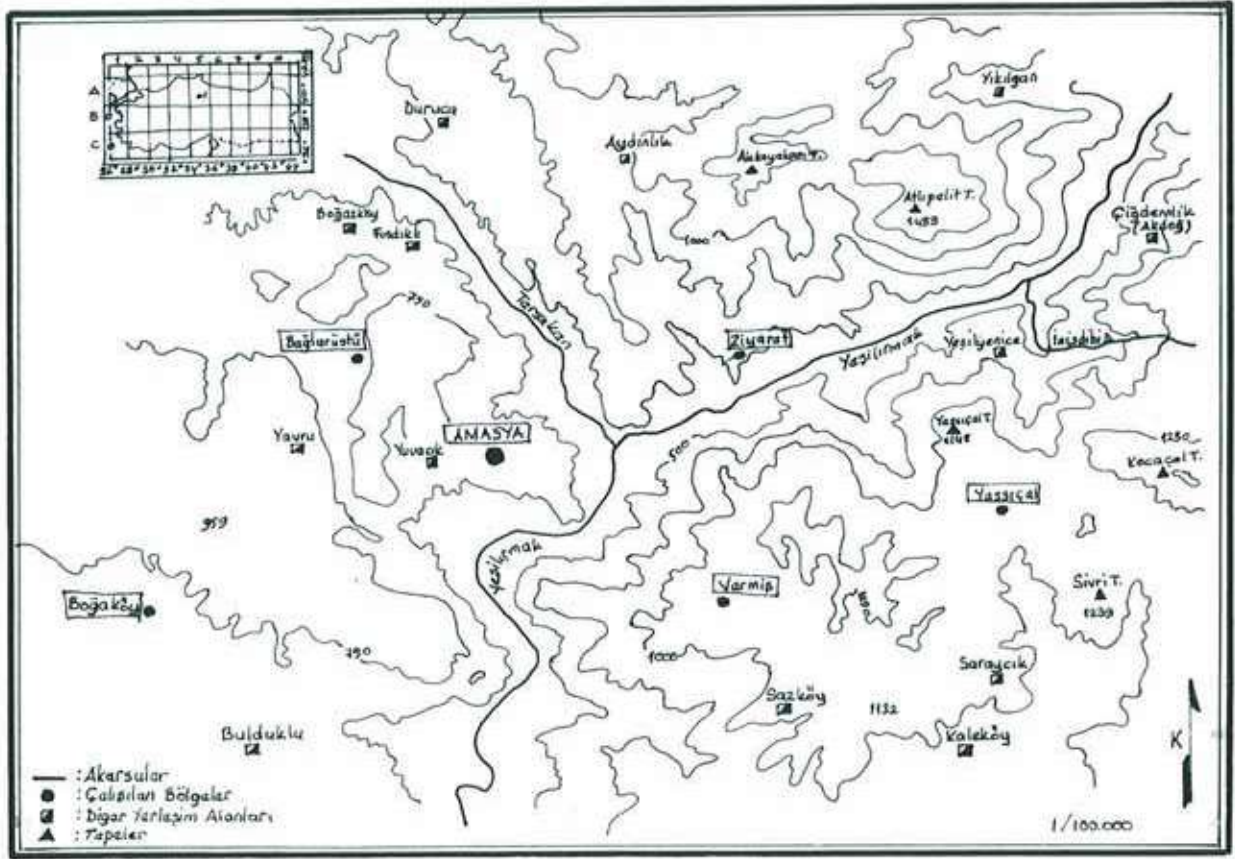
(iii) Kullanım kodu için bkz. s. 138 Çizelge 1: Bitki Grubu/ Kullanımı

(iv) Fitocoğrafik bölgelerle ilgili kısaltmalar:

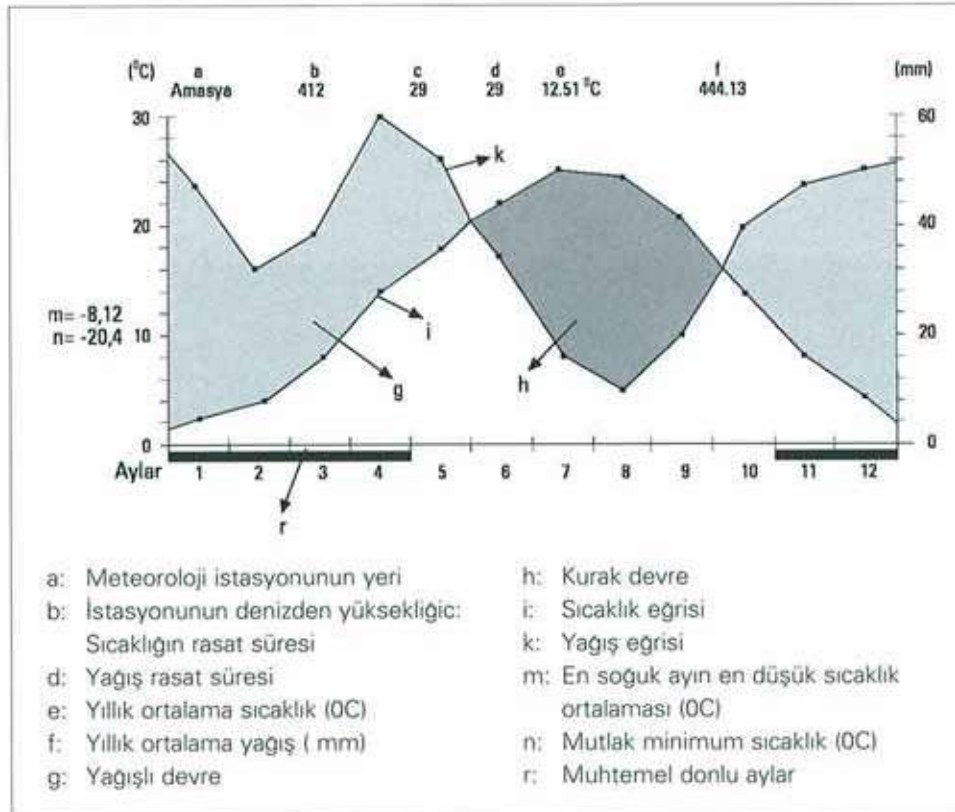
- Medit. / E. Medit. / E. Medit. (mt.): Akdeniz fitocoğrafik bölgesi elementi
Euxine / Euro.-Sib.: Avrupa-Sibirya fitocoğrafik bölgesi elementi
Iran-Turan: İran-Turan fitocoğrafik bölgesi elementi

NOT: Çizelgede kullanılan işaretlerin açıklamaları aşağıdadır.

- Kullanımları saptanamayan, ancak yerel ad verilen bitkiler.
- * Kültür bitkileri.
- ▼ Araştırma yaptığımız alanda yetiştirilmemesine rağmen, elde edilip yararlanılan bitkiler.
- * ve ▼ ile işaretli olmayan tüm bitkiler ("•" ile işaretli olanlar da dahil) doğal (yabani) bitkilerdir.

Şek.1. Çalışma bölgesinin topografik haritası.

Şek.2. Amasya (merkez) iklim diyagramı.

Levha 2

Res. 1. Amasya yöresinde hâkim çalılardan *Quercus cerris* var. *cerris* (pelit).

Res. 2. Yörede yaygın olan bir diğer çalı türü *Carpinus orientalis* (meşe).

Res.3. Özellikle şehir merkezindeki kale sırtlarında hâkim olan *Ruta montana* (hava otu/ humma otu).

Res.4. Vermiş köyü ve Yassıçal beldesi civarında yayılma alanı bulan *Arbutus andrachne*.

Res. 5. Meyvelerinden hem tıbbi amaçlı (basur için) hem de el sanatlarında kullanılan *Paliurus spina-christi* (çaltı diken).

Res. 6. *Cerasus mahaleb* (Endülüs): Yörede meyveleri toplanıp ilaç yapılmak üzere ilgili kişilere satılır.

Res. 7. *Sorbus* sp. (yörede bazı türleri yaygındır).

Res. 8. Amasya il merkezinde Karaman Dağı üzerinde *Pinus* sp. türlerinden oluşan "relikt"/kalıntı orman.

Res. 9. Amasya il merkezinden Yassıçal beldesi ve Vermiş köyüne köyüne giderken yol kenarlarında sık rastlanan *Vitex agnus-castus* (hayıt).

Res. 10. Ünlü "Amasya elması"nın (misket: Amasya misketi) sirkesi damar açıcı ve zayıflatıcıdır. Ayrıca, sıcak su yanıqlarında kabuğuyla beraber derhal rendelenip yanığa sarılırsa, yanık su toplamaz ve kabarmaz.

Res.11. Amasya il merkezinde "cumartesi pazarı"nda diğer elma çeşitleri (golden ve starking) ile birlikte "Amasya elması" da satan bir satıcı.

Res.12. *Plantago major* ssp. *major* (bağ yaprağı) bitkisi yörede hem karışık olarak pişirilen pancarlardandır hem de tıbbi amaçlı kullanılır.

Levha 4

Res. 13. *Triticum aestivum* (buğday) tohumları Boğaköy'de taze iken ateşte közlenip yenir (buğday ütmesi).

Res. 14. Yöredeki yabani mantarlardan sadece "kuzugöbeği" mantarı (*Morchella* sp.) toplanabilmiştir.

Res. 15. *Rosa canina* (kuşburnu) bitkisinin hem çiçekleri hem de meyveleri (özellikle marmelat halinde) yenmekte; meyveleri tıbbi amaçla da kullanılmaktadır.

Res. 16. *Lonicera etrusca* var. *etrusca* (hanımeli) çalışma alanımızda saptığımız çiçekleri yenen bitkilerdendir.

Res. 17. Çiçekleri yenen bir başka bitki: *Papaver rhoeas* (geline).

Res. 18. Çiçeklerinin tabanlarındaki nektar tüketilen *Wiedemannia orientalis* (emecek).

Res. 19. Yörede çayı yapılan, ayrıca tıbbi olarak da yararlanılan *Sideritis dichotoma* (tüylü adaçayı).

Res. 20. Bağlarüstü köyünden Emine Vanlıoğlu "koyungözü" (*Matricaria chamomilla* var. *chamomilla*) toplarken.

Res. 21. Çalışma sahadındaki baharat bitkilerinden *Mentha longifolia* ssp. *longifolia* (su nanesi).

Res. 22. Kökünden çıkan latex (süt) kurutularak sakız gibi çiğnenen "sakızlık otu" (*Cichorium intybus*).

Res. 23. Çalışma bölgemizdeki baharat bitkilerinden *Satureja wiedemanniana*'nın (kekik) aynı zamanda soğuk algınlığına karşı çayı da yapılır.

Res. 24. Çoğunlukla böbrek rahatsızlıklarında kullanılan "kantaron otu" (*Hypericum perforatum*).

Levha 6

Res. 25. Özellikle prostat kanserine karşı çayı yapılarak içilen *Epilobium angustifolium* (yaky otu).

Res. 26. Kerametli bir bitki olarak da bilinen *Momardica charantia* (kudret nani); mide ülseri, bağırsak kanseri, romatizma ve yanıklarda da kullanılmaktadır.

Res. 27. Meyvasının koparılmasıyla açığa çıkan özsu sinüzite karşı kullanılan "yabani kavun" (*Ecballium elaterium*).

Res. 28. Bacaklardaki ağrı ve ödemleri gidermek için kullanılan "sarı pıtrak" (*Ranunculus arvensis*) bitkisi.

Res. 29. Yassıçal köyünde bir evin alt kısmında, kışın yakılmak üzere muhafaza edilen odunlar.

Res. 30. Hayvan yemi olarak kullanılan bitkilerden *Acantholimon acerosum* var. *acerosum* (erkek geven).

Res. 31. Bir başka yem bitkisi: *Astragalus pseudocaspicus* (geven).

Res. 32. Turuncu renkli boya elde edilen bir boya bitkisi (*Galium spurium* ssp. *spurium*).

Res. 33. Amasya il merkezinde, belediyenin açtığı el sanatları kursunda mısır (*Zea mays*) meyve yapraklarıyla yapılmış çiçekler.

Res. 34. Bağlarüstü köyünde, elinde *Prunus divaricata* ssp. *ursina*'nın genç dallarından yapılmış "çalkı süpürgesi" tutan bir köylü.

Res.35. Yassıçal köyünde *Pinus* sp. türleri gövdelerinden yapılan "tokaç" ile çamaşır yıkayan bir köylü kadın.

Res.36. *Coix lacryma-jobi* kültür bitkisinin tohumlarından yapılmış bir tesbih (Ziyaret beldesi).

Levha 8

Res. 37. Boğaköy'de nazara karşı kapı girişine asılan *Peganum harmala* (üzerlik/ güzellik).

Res.38. Amasya il merkezinde belediyenin açtığı el sanatları kursunda açık tohumlu kozalakları ile haşhaş meyvelerinden yapılmış bir hediyelik eşya.

Res. 39. Yine Amasya il merkezinde belediyenin el sanatları kursunda *Heracleum platytaenium* tohumları ile süslenen hediyelik eşyalar.

Res. 40. Zehirli olduğuna inanılan bitkilerden *Sinapis arvensis* (namzan).

Res. 41. Zehirli olduğu bilinen bir bitki *Conium maculatum* (baldırgan).

Res. 42. Çocukların şişkin meyvelerini patlatarak oynadıkları *Colutea cilicica* (patlangaç).